

บทความวิชาการ

พลังแห่งการอดอาหารประท้วง: การอดอาหารประท้วงทำงานอย่างไร?

เสกสิทธิ์ แยมสงวนศักดิ์

รัฐศาสตรบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อีเมล seksit.boom@gmail.com

วันที่รับ: 22 เมษายน 2567

วันที่แก้ไข: 30 กันยายน 2567

วันที่ตอบรับ: 2 ตุลาคม 2567

บรรณาธิการ: ธนพันธ์ ไส้ประกอบ
ทรีพี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

สิทธิ์: สัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟ
คอมมอนส์ - แจกจ่ายได้ ต้องอ้างอิง
ไม่แก้ไขดัดแปลง ไม่ใช่เพื่อการค้า

ลิขสิทธิ์: บทความนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

การอ้างอิง: เสกสิทธิ์ แยมสงวนศักดิ์.
2567. “พลังแห่งการอดอาหาร
ประท้วง: การอดอาหารประท้วง
ทำงานอย่างไร?”. *วารสาร
สังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย* 54 (2): 400-24.
<https://doi.org/10.61462/cujss.v54i2.3313>

ข้อความที่ปรากฏทั้งหมดในบทความ
เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่
ความเห็นของหน่วยงานวารสารผู้
จัดพิมพ์

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการอดอาหารประท้วง (hunger strike) ผ่านการรวบรวมและประมวลข้อค้นพบจากงานศึกษาต่าง ๆ บทความอภิปรายใน 3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ *ประการแรก* ได้แย้งต่อความเข้าใจที่ว่า การอดอาหารประท้วงจะทำงานได้ผลเฉพาะในบางเงื่อนไขของการอดอาหารในบริบทประชาธิปไตยหรือการใช้การอดอาหารต่อผู้ที่รักในตัวเองอดอาหาร *ประการที่สอง* เสนอว่าการอดอาหารประท้วงทำงานอย่างไร และ *ประการสุดท้าย* การสำรวจปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการอดอาหารประท้วง บทความสำรวจภาพรวมกรณีการอดอาหารประท้วงสมัยใหม่เพื่อยืนยันว่า การอดอาหารประท้วงถูกใช้ในบริบทที่หลากหลายรวมทั้งในเชิงผลลัพธ์การอดอาหารประท้วงอาจนำไปสู่การได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องแม้ภายใต้ระบอบเผด็จการ บทความเสนอว่า การอดอาหารประท้วงมีกลไกการทำงานที่สำคัญประกอบด้วย การระดมความสนใจในการสื่อสาร, การระดมการสนับสนุนและความเห็นอกเห็นใจ, การบีบบังคับ, และการเปี่ยมเบนสถานะ ความรับผิดชอบ เหล่านี้ทำให้การอดอาหารประท้วงยังคงทำงานได้แม้ถูกใช้ในบริบทที่ไม่เป็นประชาธิปไตยหรือใช้ต่อผู้ที่เห็นว่า ผู้ออดอาหารเป็นศัตรู

คำสำคัญ: การอดอาหารประท้วง, การทำร้ายตัวเองประท้วง, ความรุนแรง, ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง, การต่อต้านของพลเมือง

ACADEMIC ARTICLE

The Power of Hunger Strike: How Do Hunger Strikes Work?

Seksit Yaemsanguansak

Bachelor of Political Science, Faculty of Political Science, Thammasat University

Author email: seksit.boom@gmail.com

Received: April 22, 2024

Revised: September 30, 2024

Accepted: October 2, 2024

Editor: Thanapan Laiprakobsup,
Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University

License: Creative Commons
License: Attribution–
NonCommercial-NoDerivatives;
(CC-BY-NC-ND 4.0)

Copyright: ©2024 Faculty of
Political Science, Chulalongkorn
University

Citation: Yaemsanguansak,
Seksit. 2024. "The Power of
Hunger Strike: How Do Hunger
Strikes Work?". *Chulalongkorn
University Journal of Social
Sciences* 54 (2): 400-24.
<https://doi.org/10.61462/cujss.v54i2.3313>

*All statements in this article
are the opinions of the
authors. It is not the opinion of
the publisher of the journal.*

Abstract

This article examines hunger strikes through the compilation and synthesis of various findings. The article discusses on three interrelated issues: First, it argues against the notion that hunger strikes are effective only under certain conditions, such as in democracies or when directed at those who care about a hunger striker. Second, it proposes an explanation for how a hunger strike works. Finally, it explores the factors associated with the success of hunger strikes. The article surveys modern cases of hunger strikes to confirm that they have been employed in diverse contexts. In terms of outcomes, hunger strikes can potentially lead to the granting of demands even under non-democratic contexts. The article suggests that hunger strikes have important working mechanisms, including mobilizing communication interest, inspiring support and sympathy, coercion, and deflecting responsibility status, allowing them to remain effective even when deployed in non-democratic contexts or against those who view the hunger striker as an enemy.

Keywords: *Hunger strikes, Self-inflicted protest, Violence, Nonviolent action, Civil resistance*

บทนำ

ในสังคมการเมือง การดำรงอยู่ของการเคลื่อนไหวและการต่อต้าน สะท้อนความแตกต่างระหว่างสภาพที่พึงปรารถนาในสายตาของผู้ประท้วงกับสภาพที่เป็นอยู่ นักเคลื่อนไหวใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อการบรรลุข้อเรียกร้อง ไม่ว่าจะเป็นการยื่นหนังสือ การเดินขบวน การไม่ให้ความร่วมมือ การใช้กำลังทำให้บาดเจ็บ หรือแม้กระทั่งการทำให้เสียชีวิต ในบรรดาวิธีการสองจำพวกหลัง ความทุกข์ทรมานและความตายมีบทบาทสำคัญในการเรียกร้องทางการเมืองมายาวนาน การต่อต้านเหล่านี้มีหลายรูปแบบ แต่บนตรรกะของการก่อความเสียหาย โดยทั่วไปมักบ่งชี้ไปยัง

การสร้างความเสี่ยงภัยแก่บุคคลอื่นไม่ใช่แก่ตัวผู้ปฏิบัติการเอง ภายใต้ความเข้าใจที่ว่า หากผู้กระทำการต้องการบีบบังคับกดดันต่อสิ่งใดก็ควรมุ่งเป้าความเสี่ยงภัยไปยังสิ่งนั้น หรือส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น เพื่อให้เป้าหมายยอมปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้กระทำการต้องการ (ดูเพิ่มเติมใน Kalyvas 2006, 26-27; Lessing, 2015)

อย่างไรก็ดี การอดอาหารเพื่อการเรียกร้องนั้นต่างออกไป มันได้ท้าทายตรรกะในการก่อความเสี่ยงภัยเพื่อการบรรลุเป้าหมายด้วยการกลับตาลปัตรทิศทาง คือแทนที่ผู้ประท้วงจะมุ่งเป้าความเสี่ยงภัยไปยังผู้อื่น พวกเขากลับหันความเสี่ยงภัยมาสู่ตนเอง เพื่อหวังว่าร่างกายที่ค่อย ๆ ทรุดโทรมลงจะทำให้ข้อเรียกร้องของพวกเขาได้รับการตอบสนอง ด้วยเหตุนี้ ผู้คนจำนวนหนึ่งจึงเห็นว่า การอดอาหารเป็นการกระทำที่ไม่สมเหตุผล ขณะที่บางส่วนแม้จะเห็นว่าสมเหตุผลแต่ก็ใช้ได้เฉพาะกับ ‘รัฐประชาธิปไตย’ ซึ่งยึดถือคุณค่าสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญ หรือหากในระดับบุคคลก็ต้องเป็นบุคคลจำพวกที่ ‘มีความรักความเมตตา’ ต่อผู้อดอาหาร การประท้วงจึงจะสามารถเป็นไปได้ คำอธิบายอย่างหลังมักถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม แท้ที่จริงการอดอาหารเพื่อการเรียกร้องนั้นถูกใช้ในบริบทที่หลากหลายทั้งที่เป็นประชาธิปไตยและไม่ใช่ กระทั่งใช้เรียกร้องต่อผู้ที่เห็นว่าผู้อดอาหารประท้วงเป็นศัตรู และในหลายกรณียังคงนำมาซึ่งการบรรลุข้อเรียกร้อง

แม้การอดอาหารจะเป็นหนึ่งในชุดเครื่องมือการต่อสู้เรียกร้อง (repertoire of contention) ซึ่งเป็นที่รู้จักและถูกปรับใช้อย่างกว้างขวางในบริบทของความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัย ทว่าในบรรณพิภพทางวิชาการไทย กลับมีงานที่กล่าวถึงการอดอาหารประท้วงโดยตรงจำนวนไม่มากนัก หนึ่งในงานชิ้นสำคัญที่มีอิทธิพลในสังคมไทยต่อการทำความเข้าใจการอดอาหารในฐานะปฏิบัติการทางการเมือง ได้แก่ บทความสันติวิธีอดอาหารประท้วงซึ่งมุ่งอธิบายการถือศีลอดอาหารประท้วงแบบสัตยาเคราะห์ (satyagraha fasting) เป็นหลัก (ดูใน Chaiwat Satha-Anand 2014) อย่างไรก็ตาม การอดอาหารแบบสัตยาเคราะห์เป็นเพียงหนึ่งในรูปแบบของการอดอาหารโดยวางอยู่บนเงื่อนไขที่เฉพาะเจาะจงอย่างการใช้การอดอาหารเฉพาะต่อผู้ที่รักในตัวผู้อดอาหาร ขณะที่การอดอาหารรูปแบบอื่นไม่ได้วางอยู่บนเงื่อนไขดังกล่าว กระนั้นก็ตามสังคมไทยยังคงมีความสับสนในประเด็นดังกล่าว ผวนวกกับมีงานที่กล่าวถึงการอดอาหารในรูปแบบอื่นน้อย

ทั้งนี้ เพื่อพยายามเติมเต็มคำอธิบาย บทความมุ่งความสนใจไปยังการอดอาหารประท้วง (hunger strike) โดยศึกษาผ่านการรวบรวมและประมวลข้อค้นพบจากงานศึกษาต่าง ๆ บทความอภิปรายใน 3 ส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ **ประการแรก** ในส่วนต้นบทความจะสำรวจภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของการอดอาหารประท้วงสมัยใหม่ ตัวอย่างร่วมสมัย ตลอดจนมิติทัศน์ของแต่ละรูปแบบการอดอาหารประท้วง เพื่อโต้แย้งต่อความเข้าใจที่ว่า การอดอาหารประท้วงจะทำงานได้ผลก็เฉพาะในบางเงื่อนไขปัจจัย อย่างการอดอาหารในรัฐประชาธิปไตย หรือการอดอาหารต่อผู้ที่รักในตัวผู้อดอาหาร **ประการที่สอง** อธิบายว่าการอดอาหารประท้วงทำงานอย่างไร และ**ประการสุดท้าย** สำรวจปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและข้อจำกัดของการอดอาหารประท้วง

ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อการอดอาหารประท้วง

สำหรับมนุษย์สัญชาตญาณมักแนะนำเราให้หลีกเลี่ยงความเจ็บปวดและปกป้องร่างกายจากความเสียหาย การจงใจนำความทรมานมาสู่ตนเองจนเข้าใกล้ปากทางของความตาย จะขัดกับสามัญสำนึกของมนุษย์ ภายใต้มุมมองอย่างความเป็นสมัยใหม่ (modernity) ที่เน้นความสมเหตุสมผล (rationality) และการคิดคำนึงบนหลักอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) การอดอาหารประท้วงได้ก่อความเข้าใจพื้นฐานในกฎการรักษาชีวิต พร้อม ๆ กับที่ท้าทายตรรกะในการสร้างเสียหายเพื่อการบรรลุข้อเรียกร้องต่อผู้พบเห็น ด้วยความน่าอัศจรรย์ดังกล่าว ผู้คนบางส่วนจึงเข้าใจไปว่าการอดอาหารประท้วงจะเป็นไปได้ง่ายขึ้นกับเงื่อนไขของผู้ถูกเรียกร้อง หากเป็นรัฐก็ต้องเป็นรัฐจำพวกประชาธิปไตย เพราะจะยึดถือสิทธิมนุษยชนและสวัสดิภาพของผู้อดอาหารเป็นสำคัญ (Reyes, Allen & Annas 2013, 32) หรือหากเป็นบุคคลก็ต้องเป็นบุคคลจำพวกที่มีมโนธรรมสำนึก หรือมีความรักความเมตตาต่อผู้อดอาหารประท้วง

ทว่าในความเป็นจริง เช่นเดียวกับการต่อต้านรูปแบบอื่น ๆ การอดอาหารเพื่อการเรียกร้องถูกนำมาใช้ภายใต้บริบทที่หลากหลาย ตั้งแต่การอดอาหารประท้วงภายใต้ระบอบกษัตริย์ของจักรวรรดิรัสเซีย ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ณ เรือนจำไซบีเรียและเซนต์ปีเตอร์เบิร์ก ซึ่งถูกอธิบายว่าเป็นหนึ่งในจุดแพร่กระจายแรก ๆ ที่สามารถระบุได้ในกระแสธารของการอดอาหารประท้วงสมัยใหม่ (Grant 2011) การอดอาหารประท้วงภายใต้ระบอบรัฐสภาอังกฤษโดยสมาชิกขบวนการสตรีนิยมซัฟฟราเจตต์ (Suffragettes) ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งผู้หญิงยังคงไม่มีสิทธิทางการเมือง การอดอาหารประท้วงภายใต้ระบอบอาณานิคม โดยขบวนการชาตินิยมในไอร์แลนด์และกลุ่มปลดแอกชาติชาวอินเดีย การอดอาหารประท้วงในระบอบเผด็จการโซเวียตโดยกลุ่มผู้ต้องขังผู้นิยมทรอตสกีและฝ่ายต่อต้านสตาลิน การอดอาหารประท้วงภายใต้เผด็จการนาซีในโปแลนด์ ช่วงปี 1941 (Siméant Christophe & Jasper 2016, 67) ตลอดจนการอดอาหารประท้วงภายใต้สภาวะสงคราม ตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 กระทั่งสงครามเย็น โดยกลุ่มผู้คัดค้านการเกณฑ์ทหารโดยมโนธรรม (conscientious objector) ในหลายประเทศทั่วโลก (Miller 2016, 173)

จวบจนเมื่อครั้งหลังของศตวรรษที่ 20 การสื่อสารข้ามพรมแดนทำให้เรื่องราวของการอดอาหารแพร่กระจายออกไปอย่างไม่อาจหยุดยั้ง จนเกิดเป็นระลอกของการอดอาหารประท้วงขนาดใหญ่ซึ่งทะยานขึ้นสู่จุดสูงสุดในช่วงราวทศวรรษที่ 1980 (Scanlan Laurie & Kimberly 2008, 292) รวมไปถึงกรณีการอดอาหารประท้วงต่อผู้นำอำนาจนิยมทั่วโลก ซึ่งในหลายกรณีประสบความสำเร็จแม้ภายใต้รัฐเผด็จการ เช่น การอดอาหารประท้วงในเม็กซิโก ปี 1978 ณ มหาวิทยาลัยโทรโพลิแทน โดยกลุ่มคุณแม่ชาวเม็กซิกัน เพื่อเรียกร้องการปล่อยตัวผู้ต้องขังทางการเมืองต่อผู้นำเผด็จการพรรค IRP (Institutional Revolution Party), การอดอาหารประท้วงในเมียนมา ปี 1989 เมื่อองซาน ซูจี ตัดสินใจอดอาหารประท้วงเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลทหารคุมขังเธอร่วมกับสมาชิกคนอื่น ก่อนจะมีการรับปากว่า "การสอบสวนอย่างไรมนุษย์ธรรม" จะไม่เกิดขึ้น, การอดอาหารประท้วงโดยคนงานเหมืองชาวแอลเบเนียผู้สนับสนุนประชาธิปไตย ในปี 1991 เพื่อต่อต้านการสืบทอดอำนาจเผด็จการคอมมิวนิสต์พรรคแรงงานแอลเบเนีย (APL) ซึ่งนำไปสู่การยุบสภาลาออกของนายกรัฐมนตรี, การอดอาหารประท้วงในเบลารุส ปี 2006 โดย

ชาวคริสตจักรชีวิตใหม่ (New Life Church) เพื่อเรียกร้องการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมทางศาสนา จากเผด็จการลูคาเชนโก (Alexandr Lukashenko) ผู้นิยามรัสเซียอโธด็อกซ์, การอดอาหารประท้วงในเรือนจำกัมพูชา ปี 2012 ภายใต้รัฐบาลฮุนเซ็น เพื่อเรียกร้องให้ปล่อยตัว 15 นักโทษทางการเมือง รวมไปถึงกรณีความสำเร็จในประเทศไทย เมื่อผู้ต้องขังทางการเมืองหลาย 10 คน ได้รับการปล่อยตัวหลังการอดอาหารประท้วงในเรือนจำ ระหว่างปี 2021-2023 เป็นต้น

ในงานศึกษาเชิงปริมาณของฮอกเก้เซตเตอร์ (Magne Hagesæter) ซึ่งรวบรวมกรณีการอดอาหารประท้วงตั้งแต่ปี 1906 ถึง 2004 พบว่า ในเชิงผลลัพธ์ การอดอาหารประท้วงยังคงนำไปสู่การได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องแม้ในบริบทที่ไม่เป็นประชาธิปไตย โดยระดับความเป็นประชาธิปไตยที่สูงขึ้นไม่ได้สัมพันธ์กับแนวโน้มการได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องเสมอไป ในทางตรงกันข้าม ระดับความเป็นเผด็จการที่สูงขึ้นจะสัมพันธ์กับระดับการได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องสำหรับการอดอาหารประท้วงมากกว่า (Hagesæter 2014, 78) ข้อค้นพบนี้สนับสนุนความเข้าใจที่ว่า การอดอาหารประท้วงจะเป็นไปได้ก็เฉพาะแต่ในบริบทที่เป็นประชาธิปไตย และยืนยันว่าการอดอาหารประท้วงอาจนำไปสู่การได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องได้แม้แต่ในระบอบเผด็จการซึ่งไม่ยึดถือคุณค่าสิทธิมนุษยชน

สำหรับความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนอีกประการหนึ่ง เนื่องจากคำอธิบายต่อการอดอาหารในสังคมไทยมีค่อนข้างจำกัดและมักผูกโยงอยู่กับคำอธิบายแบบสัตยาเคราะห์ (satyagraha fasting) จึงมีความเข้าใจไปในทำนองว่า การอดอาหารเพื่อการเรียกร้องจะใช้ได้ผลก็ต่อเมื่อใช้กับ ‘ผู้ที่รักในตัวเองอดอาหาร’ หากไม่แล้วการอดอาหารก็จะ “ไม่มีผลใด ๆ” (ดูตัวอย่างใน Piyanan Jina 2023, Netchanok Thanomwong 2022, Channarong Boonnoon 2016) ผู้เขียนเห็นว่า ความรับรู้ดังกล่าวเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเสียทีเดียว โดยเป็นผลจากการอธิบายที่เกินเลยออกไปจากเงื่อนไขการอดอาหารบางรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงอย่างการอดอาหารแบบสัตยาเคราะห์ไปสู่การอธิบายหมายรวมถึงเงื่อนไขความสำเร็จของการอดอาหารรูปแบบอื่น ๆ และชวนให้เข้าใจว่าการอดอาหารทั้งหลายหากจะเป็นไปได้ก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขอย่างหนึ่งที่สัตยาเคราะห์เสนอ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การใช้การอดอาหารเฉพาะต่อผู้ที่รักในตัวเองอดอาหาร¹ แน่นอนว่าการจะแก้ไขความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนนี้มีหลายวิธี หนึ่งในวิธีที่ผู้เขียนเห็นว่าน่าสนใจสำหรับ ณ ที่นี้ คือ การกลับไปพิจารณาข้อเขียนของคานธีในส่วนที่มักถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงในสังคมไทยอีกครั้งหนึ่ง

ทั้งนี้ เป็นความจริงที่คานธีได้กล่าวถึงเงื่อนไขของการอดอาหารสำหรับเขาไว้ว่า “ผู้ถูกร้องควรมีความรักต่อผู้อดอาหาร และผู้อดอาหารก็ควรมีความรักต่อผู้ที่ถูกเรียกร้อง หากผู้ถูกร้องไม่ตระหนักในส่วนนี้ หรือมีมุมมองที่ไม่เป็นมิตรต่อผู้อดอาหาร การอดอาหารก็เป็นอันว่าไปไม่ได้”² (Gandhi 1955, 11-12) อย่างไรก็ดี หากเราพิจารณาสิ่งที่คานธีอธิบายต่อไปอย่างถี่ถ้วน โดยเฉพาะในส่วนที่มักไม่ถูกกล่าวถึงในสังคมไทย แม้คานธีจะกล่าวถึง

¹ ผู้เขียนเห็นว่า ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนดังกล่าว เป็นผลจากการขยายความเข้าใจเกินเลยออกไปกว่าคำอธิบายเดิมในงานของ Chaiwat Satha-Anand (2014) ซึ่งมุ่งอธิบายเฉพาะเงื่อนไขในการถือศีลอดอาหารประท้วงแบบสัตยาเคราะห์ตามแนวคิดอหิงสาอย่างคานธี ไปสู่เงื่อนไขของการอดอาหารประท้วงโดยรวมแบบอื่น ๆ ทั้งหมด

² บางสำนวนแปลส่วนนี้ว่า “การประท้วงก็ไม่มีผลใด ๆ” ดูใน Chaiwat Satha-Anand (2014)

เงื่อนไขที่การอดอาหารแบบสัตยาเคราะห์จะให้ผลได้ ทว่าเขาก็ไม่ได้ปฏิเสธการเกิดขึ้นของผลแบบอื่นจากการอดอาหารที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าว

เขาได้กล่าวต่อไปว่า “เมื่อผู้ถูกเรียกร้องเห็นว่าตนเองเป็นศัตรู เขาก็เกลียดชังต่อผู้อดอาหาร มีความเป็นไปได้ที่การอดอาหารจะให้ผลขัดแย้งกับความมุ่งหวัง หรือเป็นการบีบคั้นแก่เขา เหตุนี้จึงถูกมองว่าเป็นการบีบบังคับรูปแบบหนึ่ง” (1955, 11-12) การที่คานธีอธิบายว่า ‘เป็นการบีบบังคับรูปแบบหนึ่ง’ ส่วนนี้มีความสำคัญ เนื่องจากมันกำลังบอกกับเราว่า การขัดแย้งกับความมุ่งหวังที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่การขัดแย้งระหว่างการมีผล (effectiveness) กับการไม่มีผล (ineffectiveness) แต่เป็นการขัดแย้งระหว่าง ‘การให้ผลในแบบสัตยาเคราะห์’ กับ ‘การให้ผลในแบบการบีบบังคับ’ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า แม้การอดอาหารจะถูกนำมาใช้ต่อ ‘ผู้ที่ไม่รักในตัวเองอดอาหาร’ ก็ไม่ได้หมายความว่า การอดอาหารจะ “ไม่มีผลใด ๆ” ดังที่สังคมไทยเข้าใจ ในทางตรงกันข้าม การอดอาหารต่อ ‘ผู้ที่ไม่รัก’ ยังคงสามารถให้ผลได้ ซึ่งผลดังกล่าวได้อาศัยพลังจากการบีบบังคับในการบรรลุข้อเรียกร้องเป็นสำคัญ แน่แน่นอนว่าภายใต้พลังดังกล่าว ไม่ว่าจะผู้ที่ไม่รักหรือผู้ที่ไม่เป็นมิตรต่อผู้อดอาหาร พวกเขาทั้งหมดต่างก็สามารถถูกบีบบังคับได้ ซึ่งย่อมหมายรวมไปได้ถึงบรรดาผู้นำเผด็จการที่มักถือว่าผู้อดอาหารประท้วงเป็นปรปักษ์ต่อพวกเขาโดยตรงด้วย

พลังจากการบีบบังคับนี้ถือเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่งของการอดอาหารประท้วง ทั้งนี้เพื่อขยายความให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น ในความเป็นจริงกลไกการให้ผลในแบบสัตยาเคราะห์กับกลไกการให้ผลในแบบการอดอาหารประท้วงนั้นแตกต่างกัน ดังที่ยีน ชาร์ป (Gene Sharp) ได้กล่าวถึงในหนังสือ *The Politics of Nonviolent Action* เขาได้อธิบายว่า พลังของการอดอาหารแบบสัตยาเคราะห์ (satyagraha fasting) นั้นมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติ (conversion) กระทั่งมโนธรรมสำนึกของผู้ที่ถูกเรียกร้อง ทำให้พวกเขาเปลี่ยนความนึกคิดเพื่อส่งผลต่อการเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติภายในนั้นไม่ใช่ของง่าย คานธีจึงได้คำนึงถึงเงื่อนไขหลายประการ เช่น คุณสมบัติของผู้ถูกเรียกร้องเอาไว้ (Sharp 1973, 366) อย่างไรก็ตาม การอดอาหารประท้วง (hunger strike) ต่างออกไปโดยมันได้อาศัยพลังในการบีบบังคับโดยไม่ใช้ความรุนแรง (nonviolent coercion) เป็นสำคัญ เพื่อให้ฝ่ายที่ถูกเรียกร้องยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยไม่จำเป็นว่าผลสุดท้ายฝ่ายที่ถูกเรียกร้องจะเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติหรือไม่ (Sharp 1973, 363)

บนฐานคิดและการคำนึงถึงระดับการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน เงื่อนไขของการอดอาหารหนึ่งๆ ย่อมสะท้อนวัตถุประสงค์ของการอดอาหารนั้น ๆ เงื่อนไขในแบบสัตยาเคราะห์ย่อมจำเพาะสำหรับความมุ่งหวังในแบบสัตยาเคราะห์ ซึ่งย่อมไม่ใช่เงื่อนไขกลางที่จะสามารถหมายรวมครอบคลุมไปถึงเงื่อนไขสำหรับการ อดอาหารรูปแบบอื่น ๆ ดังที่มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในสังคมไทย เหตุนี้การอดอาหารประท้วงที่อาศัยพลังในการบีบบังคับจึงยังคงสามารถนำไปสู่การบรรลุข้อเรียกร้องได้ แม้มันจะถูกใช้ต่อผู้ที่ไม่เป็นมิตรกับผู้อดอาหาร หรือกระทั่งใช้ต่อผู้นำเผด็จการในบริบทที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งผู้เขียนจะอธิบายลงรายละเอียดในส่วนต่อไป

กลไกการทำงานของ การอดอาหารประท้วง

การอดอาหารประท้วงเป็นการต่อต้านที่นำความทุกข์ทรมานมาสู่ตนเองแทนที่จะเป็นฝ่ายตรงข้าม คำถามสำคัญคือ การทำให้ตนเองทุกข์ทรมานนี้สร้างพลังในการบีบบังคับและนำไปสู่การบรรลุข้อเรียกร้องได้อย่างไร? โดยเฉพาะเมื่อฝ่ายผู้ถูกรับเรียกร้องในหลายกรณีไม่ได้มีความรักความเมตตาต่อผู้อดอาหาร กระทั่งบ่อยครั้งบนฐานของอุดมการณ์และความปรารถนาที่ขัดแย้ง ผู้อดอาหารและผู้ถูกรับเรียกร้องต่างอยู่ในสถานะประนีประนอมกันโดยสภาพ ณ ที่นี้ บทความเสนอว่า การอดอาหารประท้วงมีกลไกการทำงานที่สำคัญซึ่งทำให้การอดอาหารนำไปสู่การบรรลุข้อเรียกร้องได้ ประกอบด้วย 1) การระดมความสนใจในการสื่อสาร 2) การระดมการสนับสนุนและความเห็นอกเห็นใจ 3) การบีบบังคับจากทางเลือกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก และ 4) การเบี่ยงเบนสถานะรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม สิ่งนี้ย่อมมีข้อจำกัดและข้อควรระวัง แต่ต่างเหลือมซ้อนและสัมพันธ์กัน

งานศึกษาต่อการอดอาหารประท้วงส่วนใหญ่มีฉากหลังอยู่บน ‘พื้นที่แห่งการควบคุม’ ข้อมูลตั้งแต่ปี 1906-2004 บ่งชี้ว่า การอดอาหารประท้วงทั่วโลกกว่า 7 ใน 10 เกิดขึ้นใน ‘เรือนจำ’ (Scanlan Laurie & Kimberly 2008, 292) งานศึกษาที่อธิบายกลไกการทำงานของ การอดอาหารประท้วงจึงมักเกี่ยวข้องกับพื้นที่แห่งการควบคุมอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้ถูกควบคุมไม่เพียงปราศจากเสรีภาพ แต่อิทธิพลเหนือชีวิตและร่างกายของพวกเขาถูกพรากออกไป แทบทุกพื้นที่เต็มไปด้วยความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ทุกอิริยาบถ การกิน การนอน หรือแม้แต่การยังคงมีชีวิต ล้วนแต่ถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจ การตรวจตราและการกดปราบอยู่ในแทบทุกอณูของชีวิต ไม่เว้นแม้แต่ร่างกายที่ทุกซอกหลืบถูกสอดส่องบงการ

สำหรับฝ่ายผู้มีอำนาจ เรือนจำมักถูกใช้เพื่อกดปราบความขัดแย้ง อย่างไรก็ตาม เมื่อนักเคลื่อนไหวผู้มีความปรารถนาจำนวนมากถูกจับมาอยู่รวมกัน พื้นที่แห่งการควบคุมในหลายกรณีก็ได้ถูกแปลงเปลี่ยนเป็นพื้นที่แห่งการต่อต้าน และกลายเป็นเวทีหลักของความขัดแย้งชุดใหม่ (Norman 2022, 100) ในสถานการณ์ที่มากไปด้วยข้อจำกัด ทางเลือกที่เหลืออยู่ซึ่งสามารถคำนึงเพื่อเรียกร้องสิ่งที่พวกเขาปรารถนาเหลือไม่มากนัก ร่างกายเป็นทรัพยากรเพียงไม่กี่อย่างที่เป็นของพวกเขาอย่างแท้จริง ผู้ประท้วงดึงเอาอำนาจอิทธิพลเหนือความเป็นความตายกลับมาอยู่ในมือ ใช้ร่างกายของตนเป็นทรัพยากร และแปลงเปลี่ยนความทุกข์ทรมานให้เป็นอาวุธในการต่อต้าน (Fiske 2016, 136-137) ส่วนต่อไปนี้จะบทความจะอธิบายกลไกการทำงานของ การอดอาหารประท้วง

1. การระดมความสนใจในการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญการประท้วงเรียกร้อง อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่แห่งการควบคุม การสื่อสารต่อสาธารณะนั้นเป็นเรื่องที่ยากลำบาก ปฏิสัมพันธ์ภายในเรือนจำเป็นสิ่งที่ถูกจำกัด มิพักต้องพูดถึงการสื่อสารต่อผู้คนภายนอก เสียงส่วนใหญ่ของผู้ต้องขังถูกคั่นกลางไว้หลังตัวกรองการสื่อสาร ทุกข้อความเข้าออกล้วนถูกตรวจสอบผ่านสายตาที่พินิจพิเคราะห์ ในสถานการณ์ที่การสื่อสารเต็มไปด้วยอุปสรรค สำหรับผู้ที่ถูกควบคุม สิ่งที่เกิดขึ้นของพวกเขาไม่ใช่เพียงเรื่องทาง

กายภาพ แต่ด้วยสถานะความเป็นผู้ต้องขัง อาชญากร ผู้อพยพ ไปจนถึงศัตรูของรัฐ พวกเขาต่างตกอยู่ในสภาพที่เสมือนผู้ไร้เสียง ไม่ถูกให้ความสนใจ และถูกกีดกันจากการรับรู้ของโลกภายนอก อย่างไรก็ตามท่ามกลางอุปสรรค แม้ผู้ประท้วงได้พัฒนาวิธีการต่าง ๆ ในการรับส่งสารอย่างการใช้วิทยุประดิษฐ์ การลักลอบผ่านหนังสือ การกลืนกระดาก ฯลฯ (ดูตัวอย่างใน Abrahamsson & Dányi 2019, 51) อย่างไรก็ตาม บ่อยครั้งมันยังคงไม่เพียงพอที่จะทำให้เสียงของพวกเขาถูกสนใจและรับฟังจากโลกภายนอก

ภายใต้สภาวะที่ทรัพยากรการสื่อสารจำกัด การตัดสินใจมุ่งหน้าสู่เส้นทางแห่งความทรุดโทรมถูกนำมาใช้ข้างซีกรแห่งการสื่อสาร เพื่อให้ปัญหาความคับข้องใจ (grievance) และสภาพที่พวกเขากำลังเผชิญถูกสนใจรับฟัง มันเป็นเครื่องมือที่เหลื่ออยู่เพียงไม่กี่อย่างซึ่งยังมีประสิทธิภาพและทำให้การสื่อสารต่อสาธารณะเป็นไปได้ มุนดาห์ ฮาบี (Mundah Habib) อดีตผู้ต้องขังจากเรือนจำกวนตานาโม กล่าวว่า สำหรับเขา การอดอาหารประท้วงเป็นวิธีเดียวที่จะ “ส่งสารไปยังสาธารณชนภายนอกเพื่อให้ทราบว่ามันกำลังเกิดอะไรขึ้น” (Orzeck 2013, 42) การอดอาหารมีศักยภาพในการกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นและระดมความสนใจจากสาธารณะ ร่างกายที่ทุกข์ทรมานถูกใช้ในสถานการณ์ที่การสื่อสารปกติอัปจน (ดู Fierke 2012) เรือนร่างที่ซีดเซียว เลือดลมถอย และทนทุกข์ได้กลายเป็นข้อความ (textualisation) ที่สามารถสื่อสารได้โดยปราศจากตัวอักษร มันกลายเป็นการสื่อสารของ ‘ความทุกข์ทรมาน’ (communicative suffering) ผ่านอวัจนภาษาที่มนุษย์ผู้อื่นสามารถเข้าใจได้ด้วยร่างกายของพวกเขา เมื่อมีใครสักคนหนึ่งกำลังทนทุกข์ พวกเขาสามารถจินตนาการถึงมันได้โดยไม่ต้องประจักษ์กับตา トラบไคที่พวกเขายังคงรับรู้ถึงผู้วิหิงโย การสื่อสารของความทุกข์จะยังคงดำเนินต่อไป จนดูเหมือนสารของความทุกข์ที่ปราศจากตัวอักษรจะสามารถแทรกตัวออกจากกำแพงของเรือนจำ (Machin 2016, 170)

การอดอาหารประท้วงเป็นการเมืองที่น่าตื่นตา (spectacular politics) มันมีพลังในการดึงดูดผู้ชม เนื่องจากผู้ประท้วงได้ทลายความเข้าใจพื้นฐาน อย่างกฎการหลีกเลี่ยงความทรมาน และการรักษาชีวิต ในมุมมองของสาธารณชน ความทุกข์ที่เกิดขึ้นเองอย่างความเจ็บป่วยทั่วไป ไม่น่าดึงดูดเท่าความทรมานที่เกิดขึ้นอย่างผิดปกติ—ซึ่งคือสิ่งที่การอดอาหารประท้วงมี ผู้ประท้วงจึงใจทำให้ร่างกายของตนเองได้รับความเสียหาย มุ่งหน้าสู่เส้นทางที่อันตราย ทนทุกข์ และถึงที่สุดอาจเผชิญกับความตายที่ปลายทาง ความทุกข์ทรมานที่เต็มใจและการเข้าใกล้ความตายนี้คือหัวใจที่สำคัญในการระดมความสนใจในการสื่อสาร เนื่องจากมันทำให้ ‘ความคับข้องใจ’ ของพวกเขา ทั้ง ‘ได้รับ’ และ ‘สมควรที่จะได้รับ’ ความสนใจ กล่าวคือ แน่ใจว่าสำหรับผู้คนส่วนใหญ่ เดิมสิ่งที่ผู้ประท้วงเรียกร้องมักไม่ใช่สิ่งที่ถูกสนใจอย่างกว้างขวางแต่แรก แต่การอดอาหารได้ทำหน้าที่เป็นคบเพลิงในการดึงดูดความสนใจของสาธารณชน ก่อนที่จะเบี่ยงมันไปสู่เป้าหมายอย่างการตีแผ่ความคับข้องใจและชูประเด็นข้อเรียกร้องของพวกเขา การเลือกที่จะเสี่ยงเดินบนเส้นทางการสละชีพเป็นเครื่องการันตีต่อสาธารณชนว่า ประเด็นของพวกเขาสำคัญถึงขั้นคอขาดบาดตาย และมีน้ำหนักพอให้แลกด้วยชีวิต เช่น กรณีในเรือนจำกวนตานาโมซึ่งเป็นเสมือน ‘หลุมดำตามกฎหมาย’ การเรียกร้องความเป็นธรรมของบรรดานักโทษอยู่ในความสนใจที่เจียบงันมาอย่างยาวนาน แม้พวกเขาจะถูกคุมขังอย่างไม่มีกำหนดและปราศจากการตั้งข้อกล่าวหาใด ๆ

จนกระทั่งเมื่อการอดอาหารประท้วงขนาดใหญ่ก่อตัวขึ้น การอดอาหารได้ดึงดูดความสนใจของสาธารณชนและนานาชาติมายังสภาพอยู่ยงดิฐธรรมและความคับข้องใจของพวกเขา จนประเด็นการดำรงอยู่ของเรือนจำกวนตานาโมกลายเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ และความเลวร้ายของมันได้ถูกตีแผ่ออกไปอย่างกว้างขวาง (Miller 2016, 8) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการอดอาหารประท้วงขึ้นอยู่กับความสนใจเพียงรูปแบบเดียว การอดอาหารอยู่บนความอยากรู้อยากเห็นที่หลากหลาย ซึ่งมีทั้งในเชิงบวกและเชิงลบต่อการอดอาหาร: พวกเขาจะอดอาหารได้นานเพียงไร? มีการโกงเกิดขึ้นหรือไม่? รัฐจะตอบโต้อย่างไร? หรือแม้แต่ใครจะเป็นผู้พ่ายแพ้ในการต่อรองด้วยชีวิตครั้งนี้? ฯลฯ คำถามข้างต้นล้วนเป็นจุดสนใจตลอดช่วงของการประท้วงทั้งสิ้น

ควบคู่กับศักยภาพในการดึงดูดความสนใจ ตัวกลางในการสื่อสารยังคงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในสถานการณ์ที่ช่องทางการสื่อสารจำกัด บุคคลในครอบครัว หน่วยงาน องค์กรเคลื่อนไหว หรือแม้แต่แพทย์ในบางกรณี พวกเขามีบทบาทที่สำคัญอย่างมากในการรับส่งสารระหว่างภายในกับภายนอก (Aitchison 2021, 539) ด้านหนึ่งพวกเขารับฟัง บันทึก คัดสรร และขยายความสาร เพื่อนำส่งสิ่งที่อยู่ภายในออกมาสู่ภายนอก พร้อม ๆ กับที่รวบรวม สรุป คัดเลือกประเด็น เพื่อบอกเล่าสถานการณ์และผลตอบรับภายนอกแก่ผู้ที่อยู่ภายใน ตัวอย่างที่โดดเด่น คือบทบาทของหน่วยงานในการอดอาหารประท้วงของกลุ่มกองทัพบกแดง (RAF) ในเรือนจำเยอรมัน หนายได้ร่วมมือกับแกนนำกลุ่มที่ถูกคุมขังสร้างระบบนำส่งข้อมูลเพื่อหลบหลีกนโยบายจำกัดการไหลเวียนของข้อมูลในเรือนจำเกิดเป็นระบบการสื่อสารภายในเรียกว่า ‘info’ ที่มีระดับชั้นความลับถึง 3 ระดับ ขณะเดียวกัน พวกเขาก็มียุทธศาสตร์สำคัญในการนำสารออกจากเรือนจำ เพื่อส่งต่อให้สื่ออย่าง Red Aid (Rote Hilfe), IZRU ฯลฯ เพื่อเผยแพร่ไปยังโลกภายนอก เรียกว่า ‘out-fo’ ซึ่งทำให้เรื่องราวและข้อความปลุกเร้าของ IRA สามารถแพร่กระจายออกไปในวงกว้าง (Passmore 2009, 39-41) ตัวกลางในการสื่อสารจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างมากในการทำให้การเชื่อมต่อเป็นไปได้ และขยายโอกาสในการสื่อสาร

2. การระดมการสนับสนุนและความเห็นอกเห็นใจ

การอดอาหารประท้วงเป็นการต่อต้านที่ทรงพลังอย่างมากในการดึงดูดการสนับสนุนภายใต้สถานการณ์ที่ดูเหมือนจะสิ้นหวังที่สุด ทันทิที่การอดอาหารประท้วงเริ่มขึ้นการต่อต้านที่ถูกรับรู้ก็ไม่ใช่เพียงเรื่องส่วนตัวของผู้ประท้วงคนใดคนหนึ่งอีกต่อไป ในหลายกรณีจำนวนผู้ออดอาหารหลังกำแพงเรือนจำที่ตั้งต้นจากหลักสิบได้เพิ่มขึ้นสู่หลักร้อยและบางกรณีทะยานไปถึงหลักพันในเวลาเพียงไม่กี่วัน เช่นเดียวกับในพื้นที่สาธารณะเมื่อข่าวคราวการอดอาหารถูกเผยแพร่ออกไป การรณรงค์เรียกร้องก็ผุดขึ้นเหมือนดอกเห็ดแพร่กระจายออกไปอย่างไม่อาจหยุดยั้ง

แน่นอนว่า การอดอาหารประท้วงเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้คนที่หลากหลาย ผู้ประท้วงไม่ใช่เพียงปัจเจกที่โดดเดี่ยว ตัวตนของพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทางความคิดและอัตลักษณ์ทางสังคมการเมืองที่กว้างขวางยิ่งกว่า (Ajour 2021, 68) อย่างการเป็นกองกำลังปลดแอกชาติผู้ไผ่ฝืนในรัฐอียิปต์ เช่น ในปาเลสไตน์ และไอร์แลนด์ ฯลฯ, การเป็นนัก

เคลื่อนไหวสตรีผู้เรียกร้องสิทธิเลือกตั้ง เช่น ในอังกฤษ และอเมริกา ฯลฯ , การเป็นผู้ปรารถนาประชาธิปไตย เช่น ในไทย และเมียนมา ฯลฯ, การเป็นผู้ศรัทธาที่ยึดมั่นในหลักญิฮาด (Jihad) เช่น ในเรือนจำกวนตานาโม อัตลักษณ์ร่วมเชื่อมโยงผู้คนเข้าหากันพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของ ‘ความเป็นเรา’ ที่มากกว่าหนึ่งซ้อนทับและสัมพันธ์กัน ดังนั้นในมุมมองของผู้ร่วมอัตลักษณ์ ผู้อดอาหารจึงไม่ได้ต่อต้านเพียงในนามของตัวเอง การต่อสู้ของพวกเขาเป็นเสมือนตัวแทนและสัญลักษณ์แห่งการต่อสู้จากชุมชนทางความคิดที่พวกเขาสังกัด ความหิวโหยได้กระตุ้นความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวในหมู่ผู้ร่วมอัตลักษณ์ (Machin 2016, 171-173) ในเรือนจำเกาะร็อบเบน (Robben Island) ซึ่งคุมขังนักโทษทางการเมือง แนนสัน แมนเดลา บรรยายความรู้สึกเป็นพวกพ้องของผู้ต้องขัง เมื่อรับรู้ถึงการอดอาหารประท้วงที่เกิดขึ้นไว้ว่า

“ในเดือนกรกฎาคม ปี 1966 เราได้รับรู้ผ่านกระดาษที่ซ่อนอยู่ในถังอาหารว่า มีผู้ต้องขังซึ่งอาศัยอยู่ในส่วนถัดไปได้อดอาหารประท้วง...เราไม่รู้แน่ชัดว่ามันเริ่มต้นขึ้นเมื่อไหร่ หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไรกันแน่ แต่ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด เราจะสนับสนุนการต่อต้านของพวกเขา...พวกเราตัดสินใจด้วยความเห็นอกเห็นใจที่จะเริ่มต้นการอดอาหารในมืออาหารถัดไปของเรา” (Mandela 1994, 421)

แน่นอนว่า การเคลื่อนไหวในประเด็นสาธารณะมักไม่ได้เกิดขึ้นเพียงลำพัง นักเคลื่อนไหวผู้หิวโหยที่แม้จะอยู่ในเรือนจำ พวกเขามักเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรเคลื่อนไหวที่มีสมาชิกและพันธมิตรภายนอก: ชาร์ลอตต์ มาร์ช (Charlotte Marsh) ซึ่งอดอาหารในอังกฤษ ปี 1909 เป็นสมาชิกของขบวนการซัฟฟราเจ็ตต์ (Suffragettes), ภคัต สิงห์ (Bhagat Singh) ซึ่งอดอาหารในอินเดีย ปี 1929 เป็นสมาชิกของ Hindustan Socialist Republican Association (HSRA), โฮลเกอร์ ไมน์ส (Holger Meins) ซึ่งอดอาหารในปี 1974 เป็นสมาชิกของ Red Army Faction หรือแม้แต่ พร็ิชฐ์ ชิวาร์กซ์ และปน์สยา สิทธิจิรวัฒนกุล ซึ่งอดอาหารในปี 2021 พวกเขาดังนั้นการอดอาหารจึงมักไม่ใช่การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่มักเกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมากซึ่งต่างเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียกร้องของผู้อดอาหารประท้วง

กล่าวอย่างขยาย เมื่อผู้ต่อต้านตัดสินใจก้าวสู่ทางเดินแห่งความหิวโหย ไม่ว่าองค์กรและมิตรสหายของพวกเขาจะเห็นด้วยกับมันหรือไม่ แต่เมื่อปากทางของการรับสารอาหารถูกปิดลง การนับถอยหลังสู่ความตายก็ได้เริ่มต้นขึ้น สิ่งนี้คือข้อเท็จจริงที่องค์กรและพันธมิตรต่างตระหนักดี ความเห็นอกเห็นใจ ความรู้สึกผิด และความไม่ยอมให้ผู้อดอาหารประท้วงเสียชีวิต ผลักดันเครือข่ายผู้สนับสนุนให้จำเป็นต้องพยายามใช้ทุกวิถีทางเท่าที่สามารถกระทำ เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ประท้วงจะได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องก่อนที่จะจุดวิกฤติจะมาถึง วิธีการที่หลากหลายถูกนำมาใช้ ทั้งการเผยแพร่สารของผู้อดอาหาร, การรวบรวมรายชื่อผู้สนับสนุน, การเดินขบวนบนท้องถนน ฯลฯ หรือแม้กระทั่งการใช้ความรุนแรงในบางกรณี เช่น การสังหารเจ้าหน้าที่และก่อวินาศกรรม ตัวอย่างที่โดดเด่น คือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในไอร์แลนด์เหนือจากการเคลื่อนไหวของขบวนการ IRA ในระหว่างการอดอาหารประท้วงปี 1981 (Taylor 1997, 237; Murray

2021) และการก่อวินาศกรรมโดยกลุ่ม Red Army Faction และพันธมิตรระหว่างการอดอาหารประท้วงตั้งแต่ปี 1977³ เป็นต้น

ทั้งนี้ แม้ยากจะปฏิเสธว่า อัตลักษณ์ทางสังคมการเมืองและสังกัดความเป็นพวกพ้องสำคัญต่อการระดมการสนับสนุนโดยเฉพาะภายใต้การเมืองของความขัดแย้งแย่งชิง อย่างไรก็ดี ข้ามพ้นไปกว่าสิ่งเหล่านี้ ข้อสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้กลไกของการอดอาหารประท้วงยังคงทำงานแม้กับผู้ที่ไม่ใช่พวกพ้อง คือสำนึกร่วมในฐานะมนุษย์ผู้เจ็บได้ตายเป็นร่างกายที่อ่อนแอต่อความเสียหายและชีวิตที่ไม่คงทนต่อความตาย กาย อัทชีสัน (Guy Aitchison) เสนอว่า มนุษย์ถูกร้อยรัดเข้าหากันด้วยความรู้สึกเปราะบางต่อความทุกข์ทรมานและความสูญเสียที่เป็นสากล สำนักสามัญเชื่อมโยงความรู้สึกและการตอบสนองต่อสิ่งเหล่านี้ซึ่งดำรงอยู่ร่วมกันในหมู่มนุษย์ (Aitchison 2021, 547-548) ถ้อยคำที่เปี่ยมด้วยปณิธานอันแข็งแกร่งจากลมหายใจที่รยริน เรือนร่างที่ซบดอบ น้ำตาของผู้เป็นแม่ที่ภาวนาให้ผู้อดอาหารได้กลับบ้าน เรื่องราวที่สะท้อนอารมณ์ถึงจุดความสงสารอาหารมาสู่การอดอาหาร มันสร้างความรู้สึกร่วมในหมู่สาธารณชน ในแง่นี้การอดอาหารประท้วงจึงมีลักษณะเป็นการเมืองของความเห็นใจ (politics of pity) ด้วยคำถามสามัญที่ว่า มีมนุษย์ที่กำลังทุกข์ทรมานและเขากำลังจะตาย เราจะนิ่งเฉยและปล่อยให้เขาตายไปโดยไม่ทำอะไรเลย อย่างนั้นหรือ? สิ่งนี้อาจกระตุ้นความรู้สึกมโนสำนึกกระแทกกับฝ่ายที่ 3 (third Party)—ซึ่งอาจไม่เคยใส่ใจหรือรู้สึกร่วมต่อประเด็นของผู้ประท้วงมาก่อน ทำให้ต้องหันมาสนใจหรือรู้สึกร่วมไปกับผู้ประท้วง แม้พวกเขาอาจไม่เห็นด้วยกับการเรียกร้องในระดับที่กว้างขวางออกไปกว่ากรณีเฉพาะก็ตาม (Siméant Christophe & Jasper 2016, 39)

การมุ่งสู่เส้นทางของการโอรับความรุนแรงมาสู่ตนเอง (self-directed violence) เป็นการสะท้อนสภาพเกินทนจากการกดขี่ข่มเหงและความรุนแรงซึ่งพวกเขาเผชิญอยู่เดิมให้เด่นชัดขึ้นผ่านเรือนร่างที่แห้งเหือดและกำลังจะตาย (Machin 2016, 174) ทุกช่วงเวลาที่ผ่านมาคือการยืนยันสภาพความเป็นผู้ถูกกระทำของพวกเขา พร้อม ๆ กับเปิดโปงความโหดร้ายจากการนิ่งเฉยของผู้ถูกเรียกร้องต่อสายตาสาธารณชน จุดวิกฤติที่ขยับใกล้เข้ามาบีบคั้นสาธารณชนผู้เห็นอกเห็นใจให้ไม่อาจอยู่นิ่ง เรื่องราวการต่อสู้และความเจ็บปวดของผู้อดอาหารไม่ใช่เพียงเรื่องส่วนตัวอีกต่อไป มันถูกจัดระเบียบความรับรู้กลายเป็นอารมณ์ร่วมทางสังคมที่กระตุ้นเร้าผู้คน (Ajour 2021, 62) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนออกมาอย่างน่าสนใจ ผ่านการให้สัมภาษณ์ของผู้อำนวยการของสถาบันเพื่อสิทธิและประชาธิปไตย (BIRD) ในบาห์เรน เมื่อปี 2023 ซึ่งได้แสดงความเห็นต่ออารมณ์ความรู้สึกทางสังคมระหว่างเหตุการณ์การอดอาหารประท้วงครั้งใหญ่ที่มีผู้เข้าร่วมกว่า 800 คน ว่า “อารมณ์ความโกรธเกรี้ยวต่อความอยุติธรรม [ที่

³ ยังไม่มีการรวบรวมทุกเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับการอดอาหารประท้วงไว้อย่างเป็นระบบ สามารถดูตัวอย่างเหตุการณ์บางส่วนใน Bonn braces for violence as leftist hunger strike dies เข้าถึงจาก <https://www.nytimes.com/1981/04/17/world/bonn-braces-for-violence-as-leftist-hunger-strike-dies.html>, Terrorists strike military targets a fifth time เข้าถึงจาก <https://www.upi.com/Archives/1984/12/29/Terrorists-strike-military-targets-a-fifth-time/3189473144400/> และ 2 Hurt as Bomb Rips U.S. Army Center in Brussels เข้าถึงจาก <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1985-01-15-mn-7357-story.html> เป็นต้น

เกิดกับผู้อดอาหาร] ไม่ใช่เพียงประเด็นปัญหาของพื้นที่หลังกำแพงเรือนจำอีกต่อไป ขณะนี้มันได้กลายเป็นปัญหาบนท้องถนนของบาห์เรน”⁴

การโอบรับความทุกข์ทรมานได้เพิ่มน้ำหนักในฐานะข้อยืนยันต่อความยุติธรรมที่พวกเขาเผชิญ มันดึงดูดผู้คนที่เคยมองข้ามให้หันมาสนใจ แปลงเปลี่ยนผู้คนที่เคยเฉยชาให้หันมาพิจารณาข้อเรียกร้อง และกระตุ้นเร้าผู้คนที่เห็นด้วยให้ออกมาร่วมเคลื่อนไหวเพื่อพวกเขา (Biggs 2003) เมื่อการเมืองแห่งความสงสารและโทสะมาบรรจบกัน ปฏิบัติการร่วมทางการเมืองของผู้คนหมู่มากก็เปลี่ยนเป็นร่างขึ้น: ชาวอินเดียหลายพันคน รวมตัวกันเดินขบวนเพื่อสนับสนุนแอนนา ฮาซारे (Anna Hazare) ซึ่งอดอาหาร ในปี 2011 เพื่อเรียกร้องการตรากฎหมายต่อต้านการทุจริตในอินเดีย, ผู้คนนับหมื่นเข้าร่วมการเดินขบวนเพื่อสนับสนุนกลุ่มนักศึกษาซึ่งอดอาหารประท้วง ณ จัตุรัสกลางเมืองเคียฟ ในปี 1990 พร้อมรณรงค์การหยุดงานประท้วงทั่วประเทศยูเครน, ประชาชนชาวจีนกว่าล้านคนเข้าร่วมการประท้วงในกรุงปักกิ่ง ปี 1989 เพื่อสนับสนุนนักศึกษาที่กำลังอดอาหารประท้วงเรียกร้องประชาธิปไตย ณ จัตุรัสเทียนอันเหมิน (Cox 1989, 131)

ในแง่ของการระดมอารมณ์ความรู้สึกของผู้คน ดังที่คานธีสังเกตเห็นภายใต้มุมมองอย่างสัตยาเคราะห์ เป็นความจริงที่การอดอาหารสามารถทำงานได้ดีต่อผู้ที่มีความรักในตัวผู้อดอาหาร โดยเฉพาะต่อบรรดาผู้ที่เห็นว่าผู้ที่กำลังอดอาหารอยู่เป็นพวกพ้องของพวกเขา อย่างไรก็ตามก็ดี ข้ามพ้นไปกว่าสิ่งเหล่านั้น บนการเมืองของความเห็นใจ กรณีการอดอาหารต่าง ๆ ให้ข้อยืนยันแก่เราว่า เรื่องราวความทนทุกข์ของบรรดาผู้อดอาหารสามารถดึงดูดความสงสารอาหารจากบรรดาสาธารณชนฝ่ายที่ 3 ได้ แม้ในหลายกรณีพวกเขาจะไม่ใช่ว่าผู้ที่เคยสนใจหรือกระทั่งรู้จักผู้ประท้วงมาก่อน สำนึกร่วมในฐานะมนุษย์ผู้เจ็บได้ตายเป็นนัยกว้างขวางไปกว่าการต้องมีความเป็นมิตรระหว่างผู้อดอาหารกับผู้ที่เกี่ยวข้องพวกเขา ผู้คนสามารถที่จะเห็นใจผู้อื่นได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีความรักดำรงอยู่ก่อนหน้า ยิ่งไปกว่านั้น แม้จะไม่ใช่ว่าทุกกรณี แต่ในสถานการณ์ความขัดแย้ง บางครั้งความอาทรเห็นใจยังคงทำงานได้แม้กับผู้คนในฝ่ายตรงข้าม ในเรือนจำอิสราเอล ซาลาห์ ฮัมมูรี (Salah Hamori) บรรยายปฏิกิริยาของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งแสดงความเห็นอกเห็นใจเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์สะเทือนอารมณ์ไว้ว่า

“ฉันวิ่งไปแจ้งผู้คุมให้เขาช่วยเพื่อนของฉัน...ฉันตกใจมากเมื่อพวกเขาบอกว่า “เราจะไม่ส่งเขาไปที่คลินิกของเรือนจำ คุณต้องแบกเขาไป” พวกเขาตั้งใจจะลงโทษให้เราอับอาย...ฉันหิวโหยและไม่มีแรง...ผู้คุมปฏิเสธไม่ให้เรา 4 คนช่วยกันแบก เขาบอก “คุณ 2 คน ไม่เกินนี้” ...ฉันกับเพื่อนช่วยกันหามเขา...มันเหนื่อยมาก...เราต้องหยุดอุ้มเขาทุก ๆ 20 เมตร บางครั้งทุก ๆ 10 เมตร เจ้าหน้าที่ตำรวจอิสราเอลคนหนึ่งเห็นใจเรา และพยายามเข้ามาหาเราเพื่อช่วยอุ้ม แต่เจ้าหน้าที่ทหารได้ห้ามเขาไว้” (Ajour 2021, 222)

⁴ ดูสัมภาษณ์ใน ‘Slow murder’: Hundreds of prisoners stage Bahrain’s largest hunger strike เข้าถึงจาก <https://www.aljazeera.com/news/2023/8/28/slow-murder-hundreds-of-prisoners-stage-bahraains-largest-hunger-strike>

เช่นเดียวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยเมื่อเร็ว ๆ นี้ รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมจากพรรคซึ่งสืบทอดอำนาจจากรัฐบาลเผด็จการทหาร ถึงกับหลั่งน้ำตาเมื่อได้เห็นสภาพความทุกข์ทรมานจากเรือนร่างที่ซีดเซียวของ 2 ผู้อดอาหารในปี 2023 การอดอาหารประท้วงได้ดึงเอาความรู้สึกเปราะบางของมนุษย์ที่เชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกัน มันเหมือนเปลวไฟที่ส่องสะท้อนเข้าไปยังหัวใจของผู้พบเห็น เพื่อพยายามปลุกมโนธรรมสำนึกที่หลับใหลด้วยเรือนร่างที่เจ็บปวดแม้พวกเขาจะเป็นคู่ขัดแย้งและไม่ได้อยู่ฝ่ายเดียวกับผู้อดอาหาร อย่างไรก็ตาม ฟังเน้นย้ำว่า ไม่ใช่ทุกกรณีที่การอดอาหารประท้วงจะมีศักยภาพในการดึงดูดความเห็นใจและการสนับสนุนจากผู้คนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเสมอเหมือนกัน สถานะและความเป็นที่นิยมของผู้อดอาหารประท้วงในสายตาของผู้คนแต่ละกลุ่ม ยังคงส่งผลอย่างมากต่อความเป็นไปได้ในการตอบสนองที่แตกต่างกันเหล่านี้ (Sheth 2016, 130)

3. พลังการกดดัน และการตัดสินใจบนทางเลือกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก

ความทรุดโทรมของร่างกายเป็นโทษต่อชีวิตของผู้อดอาหาร แต่ขณะเดียวกันมันกลับเป็นคุณแก่การต่อต้าน โดยเฉพาะการเพิ่มพลังในการบีบบังคับต่อเป้าหมาย มีหลายเหตุผลที่ทำให้มันเป็นเช่นนั้น ด้านหนึ่ง เป็นที่ทราบกันดีว่า รัฐซึ่งยึดถือคุณค่าสิทธิมนุษยชนมีพันธะที่จะต้องดูแลสวัสดิภาพการมีชีวิตอยู่ของพลเมือง การเวชกรรมนี้ครอบคลุมไปถึงผู้ที่อยู่ในพื้นที่แห่งการควบคุมเช่นเรือนจำ มันเป็นการละเมิดโดยตรงของรัฐ ซึ่งต่อมาได้ถูกระบุไว้ในข้อ 24 ของ ‘ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง’ (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) ที่ว่า

“การให้บริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังเป็นความรับผิดชอบของรัฐ โดยผู้ต้องขังควรได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น และจะต้องสามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นโดยไม่คิดมูลค่าและไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งสถานภาพด้านกฎหมายของตน”

รัฐประชาธิปไตยมักไม่อาจปล่อยให้ผู้อดอาหารเข้าใกล้ความตายโดยนิ่งเฉย การรักษาชีวิตของผู้ประท้วงเป็นหน้าที่ภายใต้พันธะทางสิทธิมนุษยชน ผู้อดอาหารจำนวนมากต่างทราบถึงพันธะดังกล่าว: ในการเคลื่อนไหว Sans-Papiers ปี 1996 ผู้อพยพได้เข้ายึดเอาพื้นที่โบสถ์กลางกรุงปารีส และอดอาหารเพื่อเรียกร้องสิทธิของพวกเขา นักเคลื่อนไหวผู้วิหิตระชนักคิดว่า “*ไม่อาจเสียชีวิตจากการอดอาหารประท้วงในฝรั่งเศส*” พวกเขาจะส่งตัวคุณไปรักษายังโรงพยาบาลหากตกอยู่ในสภาวะวิกฤติ (Siméant Christophe & Jasper 2016, 83) รัฐตระหนักดีว่า การปล่อยให้ผู้เรียกร้องสิทธิเสียชีวิตจากความนิ่งเฉยหรือความรุนแรงใด ๆ จะทำให้รัฐเป็นเสมือนฆาตรกรทางอ้อม ซึ่งย่อมบั่นทอนสถานภาพและการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ ในแง่นี้ความพยายามต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียจึงเกิดขึ้น ซึ่งเอื้อให้ผู้ประท้วงใช้ประโยชน์จากร่างกายที่ทรุดโทรมเพื่อโอกาสในการต่อรอง อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นมุมมองที่แบ่งปันร่วมกันในรัฐที่ยึดถือสิทธิมนุษยชน แต่ก็ยังคงห่างไกลจากการเป็นจุดทับซ้อนในรัฐเผด็จการ (Aitchison 2021, 543)

คำถามที่ตามมาคือ เหตุใดการอดอาหารประท้วงจำนวนมากจึงยังคงได้ผล แม้แต่ในบริบทที่ไม่เป็นประชาธิปไตย?

การอดอาหารประท้วงเป็นการต่อต้านที่ค่อนข้างที่มีตรรกะเฉพาะในแบบของตนซึ่งเป็นผลจากการตอบสนองไปมาระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ภายใต้ช่วงเวลาที่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขทางสรีรวิทยาที่ค่อนข้างเป็นไปในทิศทางเดียวกันเมื่อมนุษย์ปราศจากอาหาร โดยพื้นฐานแล้วการอดอาหารประท้วงมีปฏิสัมพันธ์หลักอยู่ที่ผู้อดอาหารกับผู้ถูกเรียกร้อง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการอดอาหารประท้วงมีศักยภาพอย่างมากในการระดมความสนใจในการสื่อสาร มันจึงแทบไม่เคยปราศจากผู้ชม ด้วยเหตุนี้การอดอาหารประท้วงจึงมีลักษณะเป็น ‘ปฏิสัมพันธ์แบบไตรภาคี’ (trialectic interaction) ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้อดอาหารประท้วง ในฐานะตัวแสดงหลัก (primary actors), ฝ่ายผู้ถูกเรียกร้อง ในฐานะเป้าหมายหลัก (primary targets) และฝ่ายผู้ชม หรือผู้สังเกตการณ์หลัก (primary observers) (Norman 2022, 97-98) กรณีที่เรื่องราวของผู้หิวโหยถูกจำกัดไว้หลังกำแพงเรือนจำ บรรดาผู้ต้องขัง ผู้คุม และแพทย์ ก็คือผู้ชมของพวกเขา แต่หากเรื่องราวการต่อต้านเหล่านี้ได้ถูกเผยแพร่ออกไป การประท้วงของพวกเขาก็มีสาธารณชนเป็นผู้ชม ในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้อดอาหารและผู้ถูกเรียกร้องต่างตระหนักดีถึงสายตาของสาธารณชนที่จับจ้องและพร้อมตัดสินทุกการกระทำของพวกเขา (Wee 2007, 71)

ภายใต้ปฏิสัมพันธ์ 3 ฝ่าย การอดอาหารมีลักษณะเป็นเกมในการตัดสินใจ เมื่อผู้ประท้วงเลือกอย่างมุ่งมั่นที่จะปฏิเสธการรับสารอาหาร ฝ่ายผู้ถูกเรียกร้องจะเป็นฝ่ายปฏิกิริยา ด้วยการตัดสินใจว่าจะยอมตอบสนองข้อเรียกร้องหรือไม่ ในกรณีที่ไม่นิยมนตอบสนอง การตัดสินใจจะกลับมาอยู่ในมือฝ่ายผู้ประท้วงว่าจะดำเนินการอดอาหารต่อไปหรือจะยุติมันลง ปฏิสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นวนเวียนผลัดกันไปมาจนกว่าการประท้วงจะถึงจุดสิ้นสุด ซึ่งยังการอดอาหารประท้วงทอดยาวออกไป จำนวนรอบของการตัดสินใจที่ทวีขึ้น ย่อมบ่งบอกถึงสภาพร่างกายของผู้ประท้วงที่ค่อย ๆ ถดถอยลง (Biggs 2004, 5) ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ล้วนอยู่ในการจับตาของผู้สังเกตการณ์ ซึ่งส่งผลต่อท่าทีการตอบสนองของพวกเขา

แน่นอนว่า การอดอาหารประท้วงอย่างสมบูรณ์เป็นการต่อต้านที่มีระยะเวลาจำกัด เวลาชีวิตของผู้อดอาหารประท้วงถูกนับถอยหลังเหมือนเม็ดทรายที่อยู่ในนาฬิกา ซึ่งหากมันดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดหย่อน ไม่ช้าก็เร็วความตายคือสิ่งที่ผู้อดอาหารต้องเผชิญ ภายใต้ปฏิสัมพันธ์ไตรภาคี พลังการกดดันของการอดอาหารประท้วงขึ้นกับความรับรู้หรือการกะเกณฑ์ต่อระยะอันตรายของการอดอาหาร ยิ่งร่างกายของผู้ประท้วงทรุดโทรมลงเท่าใด พลังการกดดันก็จะค่อย ๆ ทวีกำลัง และขึ้นสู่จุดสูงสุดเมื่อร่างกายของผู้อดอาหารเข้าใกล้จุดวิกฤติ เนื่องจากด้านหนึ่งในมุมของผู้สังเกตการณ์ ความตายของผู้อดอาหารที่ใกล้เข้ามาได้กระตุ้นฝ่ายผู้สังเกตการณ์ทั้งมวลชนผู้สนับสนุนและฝ่ายที่สามให้ไม่อาจนิ่งเฉย พวกเขาจำเป็นต้องพยายามให้มากขึ้นกว่าที่ผ่านมาเพื่อเร่งเร้าพลังกดดันให้ถึงขีดสุดก่อนช่วงเวลาสุดท้ายของผู้อดอาหารจะมาถึง ขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่ง สภาวะวิกฤติของผู้อดอาหารได้ผลักดันให้ผู้ถูกเรียกร้องให้เข้าสู่สภาวะทางเลือกที่ยากลำบาก ซึ่งถูกอธิบายได้ผ่านแบบจำลองทางแยกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกของผู้คุม (warden’ decision dilemma)—ซึ่งสามารถขยายคำอธิบายไปถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจอื่น ๆ ที่ถืออำนาจรัฐ

กล่าวอย่างขยาย เนื่องจากการอดอาหารประท้วงแทบไม่เคยอยู่ในระบบปิดอย่างสมบูรณ์ การตัดสินใจของฝ่ายผู้ถูกเรียกร้องจึงขึ้นกับการพิจารณาบริบทที่กว้างขวางออกไปว่า สถานการณ์ระหว่างพวกเขากับตัวผู้อดอาหาร เราสามารถทำความเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นนี้ ผ่านมุมมองของทฤษฎีเกมในประเภทของ ‘เกมซ้อน’ (nested games) ซึ่งมี 2 สนามที่คาบเกี่ยวกัน สนามแรก ผู้อดอาหารและผู้ถูกเรียกร้องเป็นผู้เล่นที่สำคัญของเกม โดยมีพื้นที่เรือนจำเป็นสนามหลัก (principal arena) และเนื่องจากทั้งผู้อดอาหารและผู้ถูกเรียกร้อง พวกเขาต่างเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่กว้างขวางออกไป การอดอาหารในเรือนจำจึงซ้อนอยู่ในสนามที่ใหญ่กว่า คือ พื้นที่สังคมนานาชาติซึ่งมีสาธารณชน—ที่บางส่วนสนับสนุนผู้อดอาหาร บางส่วนนิ่งเฉย และบางส่วนสนับสนุนการไม่โอนอ่อนผ่อนตามของผู้ถูกเรียกร้อง ทั้งหมดต่างเป็นส่วนสำคัญที่ส่งอิทธิพลและกำหนดต้นทุนความเสี่ยงในการตัดสินใจของผู้เล่นในสนามหลัก (Denny 2021, 84-85)

ภายใต้สภาวะทางแยกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก ความตายของผู้อดอาหารที่กระชั้นเข้ามาได้บีบคั้นผู้ถูกเรียกร้องให้จำเป็นต้องตัดสินใจ ซึ่งพวกเขาเหลือทางเลือกไม่มากนักระหว่าง 1) การตัดสินใจให้ในสิ่งที่ผู้อดอาหารต้องการ หรือหากไม่ยินยอม ทางเลือกที่เหลืออยู่คือ 2) ปล่อยให้ผู้อดอาหารเสียชีวิต หรือ 3) เข้าแทรกแซงการอดอาหารผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การบังคับป้อนอาหาร (force feeding) หรือวิธีการอื่นที่ละมุนละม่อมกว่า เป็นต้น แน่นอนว่าในการตัดสินใจใด ๆ ที่เกี่ยวพันกับผลที่อาจเกิดขึ้นและมีความเสี่ยง ผู้ถูกเรียกร้องไม่เพียงแต่พิจารณาสถานการณ์ในปัจจุบัน แต่พวกเขายังคำนึงถึงประสบการณ์ในอดีต และมองไปยังอนาคต ในแง่นี้ความเป็นไปได้ในการเลือกเส้นทางต่าง ๆ จึงถูกนำมาพิจารณา ซึ่งแม้การให้ในสิ่งที่ผู้อดอาหารต้องการจะเป็นประจักษ์กับความต้องการของผู้ถูกเรียกร้องโดยตรง มิเช่นนั้นคงไม่มาถึงจุดที่ผู้ประท้วงต้องเอาชีวิตเข้าแลก อย่างไรก็ตาม บันทึทางแยกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก ฝ่ายผู้ถูกเรียกร้องถูกบีบให้ต้องพิจารณาทางเลือกที่เขาไม่ปรารถนาอีกครั้ง ควบคู่กับการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเสียชีวิต หรือเข้าแทรกแซงการอดอาหารด้วยวิธีการต่าง ๆ กล่าวคือ โดยทั่วไปแม้ความตายจะเป็นจุดสิ้นสุดของผู้ที่ปราศจากชีวิต แต่บ่อยครั้งสำหรับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่มันได้กลายเป็นตัวจุดชนวนแก่การประท้วงขนาดใหญ่: หลังการเสียชีวิตของแม็คสไวน์ (Terence MacSwiney) ในปี 1920 ซึ่งอดอาหารประท้วงในเรือนจำบริกซ์ตัน (Prison Brixton) ประเทศอังกฤษ ขบวนการของเขาดึงดูดการเข้าร่วมของผู้คนจำนวนมาก จนถูกบรรยายว่า เป็นหนึ่งในการเดินขบวนประท้วงครั้งประวัติศาสตร์ของลอนดอนที่มีผู้เข้าร่วมอย่างล้นหลาม (Dingley & Marcello 2007, 479), ในอาร์เมเนีย ปี 2017 อาร์ตูร์ ชาร์กส์ยาน (Artur Sargsian) ฉายา “ผู้ส่งขนมปัง” ซึ่งอดอาหารหลังถูกจับกุมจากการส่งเสริมให้กลุ่มเคลื่อนไหวชาสนา เซอร์เซอร์ (Sasna Tsrer) การเสียชีวิตของเขาได้กระตุ้นให้เกิดการประท้วงขนาดใหญ่ ผู้คนนับพันร่วมตะโกน “ผู้ส่งอาหารถูกฆาตกรรม” และเดินขบวนไปทั่วเมืองหลวงอาร์เมเนีย⁵,

⁵ ดูใน Yerevan Gunmen’s Backer Dies After Hunger Strike เข้าถึงจาก

<https://www.azatutyun.am/a/28374071.html> และ Death of the ‘Bread Bringer’ sparks protests in Armenia เข้าถึงจาก <https://oc-media.org/death-of-the-food-bringer-sparks-protests-in-armenia/>

ในอิสราเอล ปี 2023 คาเดอร์ อัदनัน (Khader Adnan) ซึ่งอดอาหารประท้วงจนเสียชีวิตภายใต้การควบคุมตัวของอิสราเอล ได้จุดชนวนความรุนแรงในพื้นที่ความขัดแย้งขึ้นอีกครั้ง กลุ่มติดอาวุธในฉนวนกาซากล่าวว่า มันคือ “การตอบโต้เบื้องต้นต่ออาชญากรรมที่ชั่วร้ายนี้” ผู้ประท้วงก่อการจลาจลทั่วท้องถนน จรวดหลายร้อยลูกถูกกระดมยิงใส่พื้นที่ต่าง ๆ ของอิสราเอล⁶ การได้กลับเหล่านี้คือประสบการณ์ที่รัฐต่าง ๆ จำนวนมากเรียนรู้

ในแง่นี้ ผู้มีอำนาจตัดสินใจย่อมตระหนักว่า การปล่อยให้ผู้อดอาหารประท้วงเสียชีวิต หรือใช้กำลังเกินกว่าเหตุต่อผู้อดอาหารซึ่งไม่ได้ทำอันตรายต่อใคร อาจส่งผลตกกลับที่ไม่พึงปรารถนา (backfire) จากโทษทางศีลธรรม (moral outrage) และความเห็นอกเห็นใจสาธารณะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ความย้อนแย้งของการกดขี่ปราบปราม (paradox of repression) สำหรับรัฐการต้องเผชิญกับมวลชนบนท้องถนนที่เต็มไปด้วยโกรธแค้นซึ่งบางกรณีอาจยกระดับไปสู่ความรุนแรง ไม่ใช่สิ่งที่น่าอภิรมย์นัก ความกังวลดังกล่าวเป็นจุดร่วมที่แบ่งปันกันแม้แต่ในรัฐเผด็จการที่ไม่ยึดถือคุณค่าประชาธิปไตย (Aitchison 2021, 543) ดังนั้นการพยายามหลีกเลี่ยงความเสี่ยงและหันไปหาทางเลือกอื่นอย่างการยินยอมเจรจาหรือตอบสนองข้อเรียกร้องแม้เพียงบางส่วนอาจเป็นทางเลือกที่ดีกว่า ทั้งนี้ สแกนแลน (Stephen Scanlan) ภายใต้อิทธิพลทางความคิดของ ยีน ชาร์ป (Gene Sharp) เรียกกลไกดังกล่าวว่า ‘ยิวิตสูทางการเมืองโดยอ้อม’ (indirect political jiu-jitsu) ซึ่งผู้มีอำนาจจำเป็นต้องพยายามซึ่งนำหนกอย่างระมัดระวัง เพื่อหลีกเลี่ยงการดำเนินการใด ๆ ที่อาจเพิ่มโอกาสให้เกิดการลุกฮือขึ้นของสาธารณชน (Scanlan Laurie & Kimberly 2008, 306-307)

ดังนั้นบนทางแยกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก ความกังวลต่อผลตกกลับที่ไม่พึงปรารถนาจึงส่งผลจำกัดทางเลือกในการตัดสินใจของผู้ถูกเรียกร้องไม่เว้นแม้แต่ผู้นำเผด็จการ หากผู้มีอำนาจประเมินว่า กรณีที่ผู้อดอาหารถูกใช้ความรุนแรง กระทั่งเสียชีวิตจากการนิ่ง จะไม่นำไปสู่การลุกฮือในหมู่ผู้สนับสนุนและฝ่ายที่ 3 พวกเขาจะมีแนวโน้มจะไม่ยอมประนีประนอม และปล่อยให้ผู้อดอาหารประท้วงเป็นไปตามยถากรรม แต่ในทางกลับกัน หากผู้มีอำนาจประเมินว่า การปล่อยให้ผู้อดอาหารประท้วงเสียชีวิต หรือเข้าแทรกแซงการอดอาหารผ่านวิธีที่รุนแรง มีความเป็นไปได้สูงที่จะก่อให้เกิดการปะทุลุกฮือในหมู่ผู้สนับสนุนและฝ่ายที่สาม พวกเขาจะพยายามหลีกเลี่ยงผลดังกล่าว และเลือกที่จะยอมประนีประนอมต่อข้อเรียกร้องที่ดีกว่าที่จะยอมเสี่ยงกับความโกรธแค้นของมวลชน (Denny 2021, 86) และจากเหตุผลนี้ในบางกรณีเมื่อการอดอาหารประท้วงได้รับการตอบสนองที่ล่าช้า การเร่งรัดความทรุดโทรมลงของร่างกาย ผ่านการไม่ดื่มน้ำ การไม่รับยาประจำตัว หรือแม้แต่การปฏิเสธการรักษา จึงอาจถูกใช้เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง (Ajour 2021, 243) บิบบี้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเข้าสู่สภาวะทางแยกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกเร็วขึ้น พร้อม ๆ กับเป็นการกระตุ้นเร้าสาธารณชนให้ไม่อาจนิ่งเฉยอีกต่อไป

บนตรรกะของการบีบบังคับบนทางเลือกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก พลังสำคัญที่ขับเคลื่อนกลไกการอดอาหารประท้วงและทำให้ผู้มีอำนาจยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง จึงไม่ใช่เพียงเรื่อง

⁶ ดูใน Khader Adnan: Israel-Gaza violence flares after Palestinian hunger striker dies เข้าถึงจาก <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-65452946>

ของความรัก ความเมตตา หรือความมีมโนธรรมสำนึกของผู้ถูกเรียกร้องอย่างที่ถูกเน้นย้ำในสังคมไทย แต่เป็นเรื่องของการคิดคำนวณทางการเมือง (political calculation) จากการคาดการณ์แนวโน้มผลได้ผลเสียของผู้มีอำนาจ และด้วยเหตุนี้ บทบาทของฝ่ายผู้สังเกตการณ์ในพื้นที่สาธารณะจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากสาธารณชนมีความเคลื่อนไหวแสดงออกจนถึงระดับที่ทำให้ผู้มีอำนาจเชื่อว่า การตัดสินใจที่ผิดพลาดจะก่อให้เกิดผลตกลับที่ไม่พึงปรารถนา พวกเขาจะมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงมันด้วยการยอมประนีประนอมข้อเรียกร้องกับผู้อุดอาหารประท้วง ไม่ใช่เพียงจากความเห็นอกเห็นใจหรือการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน แต่มาจากการสัมผัสได้ถึงแรงสั่นสะเทือนของความไม่สงบใต้ฝ่าเท้าของพวกเขาที่อาจปะทุขึ้นหากมีการตัดสินใจที่ผิดพลาดใด ๆ เกิดขึ้น

4. การเบี่ยงเบนสถานะรับผิดชอบ

ทั้งนี้หากเราพิจารณาการอดอาหารประท้วงอย่างถี่ถ้วน การต่อต้านนี้มีสภาวะการกลับตาลปัตรที่น่าสนใจ เหตุใดการอดอาหารประท้วงที่เริ่มต้นด้วยปฏิสัมพันธ์ฝ่ายเดียวจากฝ่ายผู้ต่อต้านซึ่งจงใจทำให้ร่างกายของตนทรุดโทรมลง กลับทำให้ภาระรับผิดชอบและการถูกประณามตกไปอยู่กับฝ่ายผู้ถูกเรียกร้อง? ทั้งที่ในความเป็นจริง ผู้อุดอาหารเป็นผู้ตัดสินใจปฏิเสธอาหารด้วยตนเอง และมีอัตราตายอย่างสมบูรณ์ที่จะกลับมาทานอาหารได้ทุกเมื่อ ในสถานการณ์เช่นนี้ หากจะมีใครที่ควรรับผิดชอบต่อผลใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นต่อชีวิตของผู้อุดอาหาร มันก็ควรเป็นตัวพวกเขาเองไม่ใช่ผู้ถูกเรียกร้องมิใช่หรือ?

โดยทั่วไป หากมีใครสักคนถูกทำให้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต คำตอบของคำถามที่ว่า ใครควรเป็นคนผิดในเหตุการณ์ดังกล่าว? ย่อมชัดเจนและตรงไปตรงมา การตัดสินใจรับผิดชอบในการกระทำของมนุษย์มักขึ้นกับว่าใครคือผู้กระทำและเจตนาที่ถูกแสดงออก เมื่อมีใครสักคนกระทำการบางอย่างด้วยเจตนาจงใจ ผู้ที่ต้องมีภาระรับผิดชอบต่อผลของการกระทำก็คือตัวผู้กระทำการนั้น อย่างไรก็ตาม การอดอาหารประท้วงมีลักษณะที่ต่างออกไป คือเมื่อผู้ประท้วงทรุดโทรมหรือเสียชีวิตจากการอดอาหาร ทิศทางของสังคมที่ชี้ไปว่า ใครควรเป็นคนผิด? มักถูกเบี่ยงออกไปจากตัวผู้อุดอาหาร สิ่งนี้ทำให้ไลโอเนล วี (Lionel Wee) เสนอว่า การอดอาหารประท้วงมีลักษณะเป็น ‘การกระทำโดยเจตนาแต่ตัดขาดภาระรับผิดชอบต่อผล’ (intention without responsibility) โดยแม้ตัวแสดงจะกระทำการบางอย่างด้วยตนเอง มีเจตนาจงใจ และถูกรับรู้ถึงเจตนา แต่พวกเขาก็ไม่ต้องรับผิดชอบที่ตามมาจากการกระทำ มีหลายเหตุผลที่ทำให้เป็นเช่นนั้น

ด้วยเหตุที่ว่า การอดอาหารประท้วงมักเกิดขึ้นในบริบทที่ถูกแสดงออกว่า ผู้อุดอาหารปราศจากทางเลือกอื่น: พาร์ดิส เคเบรีย (Pardiss Kebriaei) ทนายความของผู้ถูกคุมขังจากเรือนจำกวนตานาโม กล่าวว่า การอดอาหารประท้วง “เป็นการกระทำที่เป็นทางเลือกสุดท้ายที่จะทำให้ได้รับการรับฟัง” เพตรา เมตซ์เกอร์ (Petra Metzger) นักเคลื่อนไหวด้านสภาพอากาศซึ่งอดอาหารประท้วงในปี 2019 กล่าวว่า “การอดอาหารประท้วงของฉันเป็นการกระทำจากสิ้นหวัง มันเป็นทางเลือกสุดท้าย” เช่นเดียวกับ รามิ บาร์กูตี (Rami Barghuti) ซึ่งอดอาหารประท้วงในปี 2014 ภายใต้การถูกคุมขังในเรือนจำอิสราเอล เขากล่าวว่า “การอดอาหารเป็น

ทางเลือกสุดท้ายและทางเลือกเดียวของเรา แม้จะนำไปสู่ความตายก็ตาม”⁷ การอดอาหารมักถูกผู้ประท้วงเน้นย้ำในฐานะทางเลือกสุดท้ายเมื่อช่องทางอื่นไม่ได้รับการตอบสนอง (Scanlan Laurie & Kimberly 2008, 296) บนเงื่อนไขนี้ โลโอเนลอธิบายว่า การกระทำในฐานะทางเลือกสุดท้ายยากจะถือได้ว่าเป็นการตัดสินใจบนทางเลือกอย่างแท้จริง มันคล้ายกับการจำใจจากการหมดหนทาง ดังนั้นแม้จะเป็นการกระทำโดยเจตนา แต่เพราะปราศจากทางเลือกหรือมีทางเลือกอย่างจำกัด จึงไม่อาจนับว่ามีภาระรับผิดชอบต่อผลได้อย่างสมเหตุสมผล (Wee 2007, 69-70) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ในความรับรู้ของสังคม เมื่อการอดอาหารประท้วงถูกนำเสนอในฐานะเส้นทางเดียวที่เหลืออยู่ การกระทำของพวกเขาย่อมไม่ต่างจากการถูกบีบให้ต้องเดินไปตามเส้นทางที่ถูกขีดไว้ ซึ่งหากพวกเขาไม่เลือกที่จะอดอาหาร พวกเขาก็ต้องเผชิญกับสภาพยุติธรรมต่อไป ดังนั้นผู้ที่ควรถูกประณามต่อความทรุดโทรมลงกระทั่งความตายที่เกิดขึ้น ย่อมไม่ใช่ตัวผู้อดอาหาร แต่คือผู้ที่บีบพวกเขาให้เข้าสู่เส้นทางที่ปราศจากทางเลือกนั้น—ซึ่งในกรณีนี้คือตัวผู้ที่ถูกเรียกร้อง

นอกจากนี้ ด้วยเหตุว่าการอดอาหารเป็นการต่อต้านที่มีระยะห่างระหว่างจุดเริ่มต้นกับลมหายใจสุดท้าย เวลาดังกล่าวยาวนานพอที่จะทำให้ข้อเรียกร้องควรถูกนำมาพิจารณา การที่ผู้อดอาหารผูกเงื่อนไขในการยุติเข้ากับการบรรลุข้อเรียกร้องถือเป็นการยกเอาอำนาจตัดสินใจไปวางไว้ในมือของผู้ถูกร้อง ซึ่งในกรณีส่วนใหญ่คือผู้ถืออำนาจรัฐที่มีทั้งศักยภาพและทรัพยากรเหนือกว่า ผนวกกับฉันทลักษณ์ของการอดอาหารที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่แห่งการควบคุมซึ่งรัฐมีอำนาจในการจัดการแทบจะสมบูรณ์ พวกเขาจึงปฏิเสธได้ยากว่าตนไม่อยู่ในฐานะที่จะบรรเทาความคับข้องใจ ในขณะที่ร่างกายของผู้อดอาหารกำลังทรุดโทรม การนิ่งเฉยทั้งที่สามารถคลี่คลายมันได้ เป็นการตอกย้ำสถานะความเป็นผู้กระทำของพวกเขา โดยเฉพาะเมื่อสิ่งที่ถูกร้องเป็นเพียงเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน ทำให้ภาระรับผิดชอบและการถูกประณามตกมาอยู่กับฝ่ายผู้ถูกร้องมากกว่าที่จะเป็นตัวผู้อดอาหาร (Wee 2007, 72) ด้วยเหตุนี้ แม้ผู้ประท้วงจะเป็นฝ่ายจิตใจค่อย ๆ เหมือนชีวิตของตน แต่เพราะการแสดงออกว่าปราศจากทางเลือก สถานะทางอำนาจที่แตกต่าง การวางเงื่อนไขการยุติ และระยะห่างของเวลา การกลับตาลปัตรสถานะจึงเกิดขึ้น ทำให้ผู้ที่ถูกร้องกลายเป็นผู้ละทิ้งชีวิตของผู้อดอาหาร และกลายเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการที่เกิดขึ้นในสายตาของสาธารณชนในที่สุด

ผลลัพธ์ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ และข้อจำกัดของการอดอาหารประท้วง

บนสนามการปฏิสัมพันธ์โต้ตอบของฝ่ายต่าง ๆ ณ ปลายทางของการอดอาหารประท้วงมีผลลัพธ์อย่างน้อย 4 รูปแบบที่มีโอกาสเกิดขึ้น **ประการแรก** การได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้อง (concession) เป็นการยุติการอดอาหารหลังได้รับการตอบสนองความต้องการ **ประการที่สอง** การยอมจำนน (surrender) เป็นการยุติการอดอาหารโดยไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ

⁷ ตัวอย่างการกล่าวถึงการอดอาหารในฐานะทางเลือกสุดท้ายใน Gitmo ‘should never have come into existence,’ says congressman เข้าถึงจาก <https://www.nbcnews.com/id/wbna51848654>, Palestinian prisoners say hunger strike ‘only choice’ เข้าถึงจาก <https://www.astroawani.com/berita-dunia/palestinian-prisoners-say-hunger-strike-only-choice-38420> เป็นต้น

ประการที่สาม การถูกบังคับให้ยุติ (forced end) เป็นการถูกแทรกแซงทำลายการอดอาหารโดยไม่เต็มใจ และ **ประการสุดท้าย** คือ การเสียชีวิต (death)

จากการศึกษาของฮอกเก้เซตเตอร์ (Magne Hagesæter) ซึ่งรวบรวมกรณีการอดอาหารประท้วงตั้งแต่ปี 1906 ถึง 2004 พบว่า ภาพรวมผลลัพธ์ของการอดอาหารประท้วงมีความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา โดยในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 อัตรา ‘การได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้อง’ จากที่เคยต่ำกว่าร้อยละ 20 มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงหลังทศวรรษที่ 50 เป็นต้นมา กระทั่งสู่ระดับสูงสุดในช่วงปลายทศวรรษที่ 80 โดยนับเป็นปริมาณกว่าร้อยละ 50 ของผลลัพธ์ทั้ง 4 รูปแบบ ขณะที่ ‘การบังคับยุติ’ กับ ‘การเสียชีวิต’ จากที่เคยเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยมีปริมาณรวมกันกว่าร้อยละ 80 กลับมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง และอยู่ในระดับต่ำสุดในราวทศวรรษ 50 โดยรวมกันไม่เกินร้อยละ 10 แม้ ‘การบังคับยุติ’ จะเพิ่มขึ้นอีกครั้งจนถึงราวร้อยละ 25 ในช่วงปลายศตวรรษที่ 70 ก่อนจะค่อย ๆ ลดระดับลง แต่ด้านอัตราการเสียชีวิตค่อนข้างคงที่ ไม่เกินร้อยละ 10 เรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน ขณะที่ ‘การยอมจำนน’ มีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยเพิ่มขึ้นจากในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 มาสู่จุดสูงสุดที่กว่าร้อยละ 70 ในช่วงปลายทศวรรษที่ 50 ก่อนที่จะลดระดับลง แต่ยังคงเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดในช่วงปีสุดท้ายของกรอบเวลาการศึกษา โดยอยู่ที่ราวร้อยละ 50 ตามมาด้วย ‘การได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้อง’ ที่ราวร้อยละ 30 และ ‘การถูกบังคับให้ยุติ’ กับ ‘การเสียชีวิต’ ที่ราวร้อยละ 15 กับร้อยละ 5 ตามลำดับ (Hagesæter 2014, 22-24)

การอดอาหารเป็นเวทีของการปฏิสัมพันธ์โต้ตอบระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เหตุนี้ผลลัพธ์ที่ปลายทางจึงไม่อาจถูกกำหนดโดยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ผลลัพธ์ของการอดอาหารประท้วงเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่หลากหลาย ทั้งตัวผู้อดอาหารประท้วง ฝ่ายผู้ถูกร้อง ฝ่ายผู้สังเกตการณ์ และบริบทแวดล้อม ทั้งหมดล้วนมีส่วนในการกำหนดความเป็นไปได้ต่อผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้น ในระดับโครงสร้าง ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ระดับความเป็นประชาธิปไตยที่สูงขึ้นไม่ได้สัมพันธ์กับแนวโน้มการได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องเสมอไป แต่กลับจะเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม ทว่าพร้อมกันนั้น ในรัฐเผด็จการซึ่งมีความอดทนอดกลั้นต่ำกว่าก็มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการบังคับให้ยุติสูงกว่ารัฐประชาธิปไตยเช่นกัน (Hagesæter 2014, 78, Scanlan Laurie & Kimberly 2008, 303) กระนั้นก็ดี พึงเน้นย้ำว่า แม้แต่ในรัฐประชาธิปไตย ความอดทนและการตอบสนองต่อการอดอาหารประท้วงไม่ได้คงที่เสมอไป สถานะและภาพลักษณ์ของผู้อดอาหารส่งผลอย่างมากต่อวิธีการตอบสนอง โดยเฉพาะเมื่อผู้ประท้วงถูกจัดประเภทว่าเป็นผู้ก่อการร้าย อาชญากร ผู้อพยพ หรือผู้ที่เปี่ยมภัยต่อความมั่นคงของรัฐ (Siméant Christophe & Jasper 2016, 50)

ด้านผู้อดอาหารประท้วง ในระดับยุทธวิธี บนตรรกะเชิงจำนวนแม้จะมีความเป็นไปได้ที่การอดอาหารประท้วงที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากจะยิ่งเพิ่มพลังกดดันต่อผู้ถูกร้องผ่านการเพิ่มต้นทุนในการบริหารสถานการณ์ โดยเฉพาะเมื่อการประท้วงมีผู้เข้าร่วมทั้งระบบเรือนจำ (Norman 2022, 107) อย่างไรก็ตาม จากงานศึกษาเชิงปริมาณเท่าที่มีอยู่ ยังไม่อาจยืนยันความเชื่อมโยงระหว่างจำนวนผู้อดอาหารประท้วงที่เพิ่มสูงขึ้นกับแนวโน้มการได้รับการตอบสนองข้อ

เรียกร้องดังที่มักเข้าใจกัน ขณะที่ในเชิงระยะเวลา การอดอาหารประท้วงที่ทอดยาวออกไปจะเพิ่มโอกาสการถูกบังคับให้ยุติที่สูงขึ้น โดยไม่สัมพันธ์กับแนวโน้มการได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้อง (Hagesæter 2014, 65) ทั้งนี้ ในด้านความน่าเชื่อถือ เนื่องจากการอดอาหารประท้วงเป็นการต่อต้านในรูปแบบของการวางเงื่อนไขข่มขู่ ซึ่งผู้อดอาหารวางเงื่อนไขว่าตนพร้อมที่จะตายหากข้อเรียกร้องไม่ได้รับการตอบสนอง ความน่าเชื่อถือจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการประท้วงในลักษณะนี้ ไมเคิล บิ๊กส์ (Michael Biggs) อธิบายว่า คำขู่ของผู้ประท้วงจะมีน้ำหนักตราบเท่าที่อันตรายของการข่มขู่ยังดำรงอยู่จริง และความหนักแน่นของคำขู่จะยิ่งเพิ่มสูงขึ้น เมื่อระดับของอันตรายเพิ่มสูงขึ้น (Biggs 2005; Zahavi & Zahavi 1997, 16) ทั้งนี้ เนื่องจากความทรูทโทรมของการอดอาหารประท้วงขึ้นกับระยะเวลา ดังนั้น คำขู่ของการอดอาหารประท้วงจะมีน้ำหนักก็ต่อเมื่อการอดอาหารยังคงดำเนินต่อไปอย่างคงเส้นคงวาตามรูปแบบที่ผู้อดอาหารได้ประกาศไว้ ในทางกลับกันความน่าสงสัยแม้เพียงเล็กน้อยอาจส่งผลบั่นทอนความหนักแน่นของการอดอาหารประท้วงให้ลดลง ด้วยเหตุว่าการอดอาหารประท้วงอยู่ภายใต้ความสนใจและการประเมินจากฝ่ายต่าง ๆ การถูกจับได้ว่ามีความไม่ซื่อตรงเกิดขึ้นจะทำให้ผู้อดอาหารถูกรัฐจัดจำแนกว่าอยู่กลุ่มผู้อดอาหารที่เสแสร้ง (biuffing) ไม่ใช่ผู้อดอาหารที่เด็ดเดี่ยว (resolute) ซึ่งจะส่งผลให้การอดอาหารขาดความน่าเชื่อถือและไม่ถูกให้ความสำคัญอย่างจริงจังอีกต่อไป (Biggs 2004, 7; Siméant Christophe & Jasper 2016, 82) เช่นเดียวกับในมุมมองของสาธารณะ ความน่าเชื่อถือแคลงสงสัย เช่น รายงานอาการของผู้อดอาหารที่ไม่สอดคล้องกับระยะความทรูทโทรมที่ควรจะเป็น เวลาการอดอาหารที่ยาวนานผิดปกติ และจุดวิกฤติที่ล่าช้ากว่าที่สังคมคาดการณ์ ความไม่น่าไว้วางใจเหล่านี้จะส่งผลสั่นคลอนความน่าเชื่อถือต่อการอดอาหารประท้วงให้ต่ำลงไปด้วย เป็นต้น

ในด้านความสัมพันธ์กับฝ่ายผู้สังเกตการณ์ เนื่องจากท่าทีของสาธารณชนมีส่วนสำคัญต่อการชั่งน้ำหนักการตัดสินใจของผู้ถูกร้อง การอดอาหารประท้วงที่ได้รับความสนใจและการสนับสนุนจากผู้คนจำนวนมากจะเพิ่มโอกาสการได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้อง และลดแนวโน้มการถูกบังคับให้ยุติด้วยความรุนแรงลง โดยเฉพาะเมื่อการอดอาหารได้รับการสนับสนุนหรือแสดงความห่วงใยจากชนชั้นนำที่มีชื่อเสียง เช่น ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางจิตวิญญาณ ประมุขแห่งรัฐ รวมไปถึงองค์กรทางการเมืองภายในประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ (Scanlan Laurie & Kimberly 2008, 301) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษาของ ไบรอัน เดนนี่ (Brian Denny) พบว่า การอดอาหารประท้วงที่ถูกจำกัดการรับรู้ของสาธารณชนจะส่งผลต่อความสามารถในการต่อรองของผู้ประท้วงมันทำให้อำนาจในการเจรจาของพวกเขาอ่อนแอลง แม้สถานการณ์จะไปถึงขั้นที่มีผู้เสียชีวิต ซึ่งผลลัพธ์แตกต่างอย่างมากจากกรณีที่เรื่องราวของการอดอาหารประท้วงสามารถถูกประชาสัมพันธ์ออกไปอย่างกว้างขวาง (Denny 2021, 87) ในแง่นี้จึงเป็นเรื่องยากขึ้นอย่างมากหากการอดอาหารประท้วงจะประสบความสำเร็จได้ หากปราศจากการถูกรับรู้ การประชาสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนของผู้คนภายนอก

ยิ่งไปกว่านั้น พึงเน้นย้ำว่า แม้จะเป็นการอดอาหารประท้วงในรูปแบบเดียวกัน แต่ศักยภาพในการดึงดูดความสนใจและความเห็นอกเห็นใจของสาธารณชนยังคงขึ้นกับปัจจัยจำนวนมาก โดยเฉพาะคำถามที่ว่า ผู้อดอาหารประท้วงเป็นใคร? ภาพลักษณ์ สถานะ และความ

เป็นที่นิยมแต่เดิมของผู้อดอาหารยังคงส่งผลอย่างมากต่อการกำหนดความสนใจของผู้คนแต่ละกลุ่ม ซึ่งทำให้พวกเขามีโอกาสได้รับการตอบสนองจากสังคมต่างกันแม้จะใช้วิธีการอดอาหารประท้วงในบริบทที่ใกล้เคียงกัน (Sheth 2016, 130) ความถี่และระยะทิ้งช่วงของกรณีการอดอาหารประท้วงในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ก็มีผล เมื่อมีการอดอาหารในประเด็นคล้ายกันเกิดขึ้นไล่เลี่ยกันหลายครั้ง การอดอาหารประท้วงในครั้งหลัง ๆ มักไม่สามารถระดมความสนใจจากสาธารณชนได้เท่ากับกรณีการอดอาหารครั้งแรก ๆ นอกจากนี้ Siméant และ Christophe ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า การติดตามของสาธารณะต่อการอดอาหารประท้วงนั้นค่อนข้างแปรปรวน ความสนใจนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามแต่สถานการณ์และสภาพร่างกายของผู้อดอาหาร—ซึ่งโดยทั่วไปไม่ค่อยแตกต่างจนกว่าจะเข้าสู่ระยะใหม่ ดังนั้นสื่ออาจมีเนื้อหาใหม่เพียงเล็กน้อยให้รายงาน เว้นแต่จะมีสถานการณ์น่าสนใจเกิดขึ้น (Siméant Christophe & Jasper 2016, 50-51) ด้วยเหตุนี้ ในระหว่างที่ข้อมูลสุขภาพของผู้อดอาหารประท้วงปราศจากความเคลื่อนไหว ความสนใจของสาธารณชนย่อมปราศจากตัวกระตุ้น ซึ่งย่อมส่งผลต่อการระดมการเคลื่อนไหวให้เฉื่อยชะงักงันตามไปด้วย

ในด้านผู้ถูกเรียกร้อง ทำที่ความแข็งแกร่งหรือความประนีประนอมของผู้มีอำนาจตัดสินใจในขณะนั้น ๆ จะส่งผลต่อวิธีการตอบสนองต่อผู้อดอาหารที่แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา (Biggs 2004, 14-15) ทั้งนี้ในระหว่างการอดอาหารประท้วง ผู้ที่อยู่ในเส้นทางการถูกเรียกร้องมีหลายระดับ ตั้งแต่ตัวแสดงทางการเมืองไปจนถึงเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการ ซึ่งแต่ละระดับมีขอบเขตอำนาจการตัดสินใจไม่เท่ากัน (Aitchison 2021, 546) การอดอาหารเพื่อเรียกร้องในประเด็นที่แคบและอยู่ในขอบเขตอำนาจตัดสินใจของผู้ถูกเรียกร้องโดยตรง จะเพิ่มโอกาสความเป็นไปได้ในการได้รับการตอบสนองมากกว่าการเรียกร้องในประเด็นที่กว้างขวาง อย่างข้อเรียกร้องในระดับโครงสร้างทางสังคมการเมือง ซึ่งต้องอาศัยพลังกดดันทางการเมืองในวงกว้างและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่หลากหลายกว่า เพื่อให้ข้อเรียกร้องเหล่านั้นได้รับการตอบสนอง (Norman 2022, 106) ทั้งนี้ พึงตระหนักว่า ในระหว่างการอดอาหารประท้วง ฝ่ายผู้ถูกเรียกร้องไม่ใช่ฝ่ายที่ตั้งรับอย่างนิ่งเฉย ขณะที่ผู้อดอาหารพยายามสร้างแรงกดดันเพื่อการบรรลุข้อเรียกร้อง หน่วยงานของรัฐก็พยายามแทรกแซงและบั่นทอนพลังของการอดอาหารด้วยวิธีการต่าง ๆ รัฐต่างตระหนักดีว่า การอดอาหารประท้วงเป็นความพยายามสื่อสารเพื่อกระตุ้นเร้าสาธารณชนให้เกิดการเคลื่อนไหว ทั้งนี้เพื่อบั่นทอนกลไกดังกล่าว การจำกัดข้อมูลข่าวสาร การระงับการเข้าเยี่ยม การไม่ให้พบทนาย การบิดเบือนข้อเท็จจริงทางสุขภาพ รวมไปถึงการพยายามทำลายความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมของการประท้วงด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดย่อมส่งผลบั่นทอนกลไกจากการอดอาหารประท้วงได้เช่นกัน (Siméant Christophe & Jasper 2016, 89-90)

ทั้งนี้ แม้การอดอาหารจะไม่ใช่วิธีการต่อต้านที่สามารถทะลุทะลวงทุกข้อจำกัดอย่างสมบูรณ์ แต่เรายังคงไม่อาจปฏิเสธถึงศักยภาพของมัน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาการอดอาหารประท้วงผ่านบริบทตั้งต้นของมัน—ในฐานะเครื่องมือการต่อต้านที่ถูกใช้ในสถานการณ์ที่โครงสร้างโอกาสจำกัด การอดอาหารประท้วงได้แปลงเปลี่ยนสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยแก่การเคลื่อนไหวที่สุดให้

กลายเป็นโอกาสแห่งการต่อต้าน บ่อยครั้งการอดอาหารได้ทำให้ประเด็นที่ครั้งหนึ่งเคยอยู่ในเขตแดนที่ลึกที่สุดจนเหมือนจะถูกปิดกั้นจากความรู้ ให้กลายเป็นประเด็นที่ถูกเปิดออกและถูกตั้งวางไว้ในฐานะประเด็นของสาธารณะของสังคม ดึงดูดผู้คนให้หันมาสนใจ เห็นอกเห็นใจ กระทั่งออกมาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวไปพร้อมกับพวกเขา เพื่อเรียกร้องทวงถามความยุติธรรมแก่ผู้อดอาหารประท้วงเรียกร้องชีวิตที่ควรเป็นของพวกเขาแต่เดิมกลับคืนมา

สรุป

การอดอาหารประท้วงเป็นการต่อต้านที่ชวนฉงน มันก่อความเข้าใจพื้นฐานของเราด้วยการกลับทาลปัตรตรรกะของการสร้างความเสียหายเพื่อการบรรลุข้อเรียกร้อง ผู้ประท้วงทำให้ตนเองได้รับความเสียหายแทนที่จะเป็นฝ่ายตรงข้าม จนดูเหมือนพลังของการอดอาหารประท้วงจะไม่ได้มาจากการทำให้ผู้อื่นทรมานเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้าม ยิ่งร่างกายของผู้อดอาหารอ่อนแอและเข้าใกล้ความตายขึ้นเท่าใด พลังของผู้อดอาหารดูจะยิ่งเพิ่มสูงขึ้น จนคล้ายกับว่าพลังแข็งแกร่งของพวกเขาได้กำเนิดขึ้นจากร่างกายที่อ่อนแอ

ภายใต้ข้อถกเถียงต่อเนื่องไขความเข้าใจได้ของการอดอาหารประท้วง บทความชิ้นนี้โต้แย้งต่อความเข้าใจที่ว่า การอดอาหารประท้วงจะทำงานได้ผลก็เฉพาะเมื่อเป็นการเรียกร้องในบริบทประชาธิปไตย หรือเป็นการอดอาหารต่อผู้ที่รักในตัวผู้อดอาหาร ในส่วนแรก บทความได้ยกตัวอย่างถึงหลากหลายกรณีการอดอาหารประท้วงสมัยใหม่ เพื่อยืนยันว่าการอดอาหารประท้วงถูกใช้ในบริบทที่หลากหลาย—ทั้งที่เป็นประชาธิปไตยและไม่ใช่ และในเชิงผลลัพธ์ การอดอาหารประท้วงยังคงนำไปสู่การได้รับการตอบสนองข้อเรียกร้องแม้ในระบอบเผด็จการ ขณะเดียวกันต่อความเข้าใจที่ว่า การอดอาหารจะทำงานได้ผลก็ต่อเมื่อใช้เรียกร้องต่อผู้ที่รักในตัวผู้อดอาหาร บทความยืนยันว่า แท้ที่จริงการอดอาหารไม่ได้มีเพียงรูปแบบเดียว โดยเงื่อนไขสำหรับการอดอาหารบางรูปแบบถูกคิดคำนึงภายใต้วัตถุประสงค์ของการอดอาหารนั้น ๆ การมีความรักระหว่างผู้อดอาหารและผู้ถูกเรียกร้องเป็นเงื่อนไขสำหรับการอดอาหารแบบสัตยาเคราะห์ (satyagraha fasting) ซึ่งมุ่งการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนะของผู้ถูกเรียกร้องเป็นวัตถุประสงค์ต่างจากการอดอาหารประท้วง (hunger strike) ที่มุ่งการบีบบังคับ (coercion) เพื่อให้ฝ่ายที่ถูกเรียกร้องยอมปฏิบัติตามเป็นสำคัญ โดยไม่จำเป็นว่าผลสุดท้ายฝ่ายที่ถูกเรียกร้องจะเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนะหรือไม่ เหตุนี้จึงไม่ใช่การอดอาหารทุกรูปแบบที่ขึ้นกับเงื่อนไขการใช้ อย่างการอดอาหารต่อผู้ที่รักในตัวผู้อดอาหารดังที่สังคมไทยเข้าใจ

การอดอาหารประท้วงเป็นเกมของการตัดสินใจภายใต้เงาของความตายที่ใกล้เข้ามา โดยมีกลไกการทำงานที่สำคัญประกอบด้วย การระดมความสนใจในการสื่อสาร ซึ่งการอดอาหารประท้วงสามารถดึงดูดความสนใจของสาธารณชนแม้ในสถานการณ์การสื่อสารที่ยากลำบาก ภายใต้การสนับสนุนของตัวกลางในการสื่อสาร, การระดมการสนับสนุนและความเห็นอกเห็นใจจากพันธมิตร กลุ่มผู้ร่วมอัตลักษณ์ ไปจนถึงฝ่ายที่ 3 หรือกระทั่งฝ่ายตรงข้ามในบางกรณี, การบีบบังคับจากทางเลือกที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก ซึ่งบีบผู้มีอำนาจตัดสินใจให้เลือกโดยคำนึงถึงผลเสียที่ไม่พึงปรารถนาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดและการเบี่ยงเบนสถานะรับผิดชอบต่อความเป็นไปของผู้อดอาหาร ซึ่งทำให้ผู้ถูกเรียกร้องกลายเป็นเป้าของการถูกประณาม แทนที่จะเป็น

ตัวผู้ประท้วงเอง การทำงานร่วมกันของกลไกเหล่านี้ทำให้การอดอาหารประท้วงยังคงได้ผลแม้ถูกใช้ในบริบทที่ไม่เป็นประชาธิปไตยหรือต่อผู้ที่เห็นว่าผู้อดอาหารเป็นศัตรูและในแง่การเพิ่มโอกาสความสำเร็จ ภายใต้ปฏิสัมพันธ์แบบไตรภาคี ระหว่างฝ่ายผู้อดอาหารประท้วง ฝ่ายผู้ถูกร้อง และฝ่ายผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์ ความสนใจและการสนับสนุนของฝ่ายหลังมีส่วนสำคัญอย่างมากในการช่วยเพิ่มโอกาสความสำเร็จและลดแนวโน้มการถูกบังคับให้ยุติด้วยความรุนแรงแก่ฝ่ายผู้อดอาหารประท้วง

References

- Abrahamsson, Sebastian and Dányi, Endre. 2019. "Becoming stronger by becoming weaker: the hunger strike as a mode of doing politics". *Journal of International Relations and Development* 22(2): 882–98.
<https://doi.org/10.1057/s41268-018-0140-6>.
- Aitchison, Guy 2021. "Fragility as strength: The ethics and politics of hunger strikes". *Journal of Political Philosophy* 30(4): 535-58.
<https://doi.org/10.1111/jopp.12261>.
- Ajour, Ashjan. 2021. *Reclaiming Humanity in Palestinian Hunger Strikes*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-88199-3>.
- Biggs, Michael. 2003. "When Costs are Beneficial: Political Protest as Communicative Suffering." *Sociology Working Papers* 2003/04. University of Oxford.
- Biggs, Michael. 2004. "Hunger Strikes by Irish Republicans, 1916-1923." Paper Prepared for Workshop on Techniques of Violence in Civil War, Center for the Study of Civil War, Oslo.
- Biggs, Michael. 2005. "Dying without killing: Self-immolations, 1963–2002." *Making sense of suicide missions*. 173-208.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199276998.003.0005>.
- Chaiwat Satha-Anand. 2014. "Santi Withi Ot Ahan Prathuang". [Non-violent action Hunger strike]. *Thathai Thanglueak. [Challenging choice]*, 146-55. Bangkok: PROTESTISIA. (in Thai)
- Channarong Boonnoon. 2016. "Dae...Phai Dao Din Kan Ot Ahan Prathuang Santi Withi Thi Phit Thi Phit Thang?", [To... Pai Dao Din, hunger strike Inaccurate non-violent action]. August 18, 2016. Accessed May 4, 2023
<http://www.prachatai.com/journal/2016/08/67509>. (in Thai)
- Cox, Cindy. 1989. "Chronology of Events Related to the 1989 Tiananmen Square Incident." *World Affairs* 152(3): 129–34.
<http://www.jstor.org/stable/20672217>.
- Denny, Brian S. 2021. "The Warden's Dilemma as Nested Game: Political Self-Sacrifice, Instrumental Rationality, and Third Parties." *Government and Opposition* 56(1): 82-101. <https://doi.org/10.1017/gov.2019.9>.

- Dingley, James, and Marcello Mollica. 2007. "The human body as a terrorist weapon: Hunger strikes and suicide bombers." *Studies in Conflict & Terrorism* 30(6): 459-92. <https://doi.org/10.1080/10576100701329592>.
- Fierke, Karin. M. 2012. *Political Self-Sacrifice: Agency, Body and Emotion in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139248853>.
- Fiske, Lucy. 2016. "Hunger Strike, Lip Sewing and Self-harm". *Human Rights, Refugee Protest and Immigration Detention*. London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-58096-2_5.
- Gandhi, Mahatma. 1955. *Ashram Observance in action*, Gujarat, India: Navajivan Publishing House.
- Grant, Kevin. 2011 "British Suffragettes and the Russian Method of Hunger Strike". *Comparative Studies in Society and History* 53(1): 113-43. <https://doi.org/10.1017/S0010417510000642>.
- Hagesæter, Magne. 2014. "Achieving justice by starvation: a quantitative analysis of hunger strike outcomes". Master's thesis, Department of Comparative Politics, The University of Bergen.
- Kalyvas, Stathis. 2006. *The logic of violence in civil war*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511818462>.
- Lessing, Benjamin. 2015. "Logics of violence in criminal war". *The Journal of Conflict Resolution*, 59(8): 1486-516. <https://doi.org/10.1177/0022002715587100>.
- Machin, Amanda. 2016. "Hunger Power: The embodied protest of the political hunger strike". *Interface: a journal for and about social movements* 8(1): 157-80.
- Mandela, Nelson. 1994. *The Long Walk to Freedom*. Back Bay Books.
- Miller, Ian. 2016. *A History of Force Feeding: Hunger strikes, prisons and medical ethics, 1909-1974*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-31113-5>.
- Murray, Sean. 2021. "It doesn't diminish: The legacy of the 1981 hunger strikes, 40 years on". *The Journal*, February 21, 2021. Accessed January 2, 2023. <https://www.thejournal.ie/bobby-sands-40th-anniversary-5358326-Feb2021/>.
- Netchanok Thanomwong (2022) "Ot Ahan Prathuang Thotsop KhwamPen Khonnai Sangkhom Wipalat". [hunger strike Test of humanity in a perverted society]. May 16, 2022. Accessed May 4, 2023 <https://www.tcijthai.com/news/2022/16/article/12342>. (in Thai)
- Norman, Julie. M. 2022. "Negotiating detention: The radical pragmatism of prison-based resistance in protracted conflicts". *Security Dialogue* 53(2): 95-111. <https://doi.org/10.1177/0967010620970521>.
- Orzeck Reecia. 2013. "Hunger strike: The body as resource". In *Body/State* edited by Cameron A, Dickenson J, Smith N, 31-50. London: Ashgate.
- Passmore, Leith. 2009. "The art of hunger: self-starvation in the Red Army Faction". *German History* 27(1): 32-59. <https://doi.org/10.1093/gerhis/ghn076>.

- Piyanan Jina. 2023. "Dry Fasting Awut Santi Khong Phu Ot Ahan Prathuang Laek Khwamyutitham Kap Khwam Tai". [Dry Fasting The non-violent weapon of hunger strikers Trade justice for death]. WAY January 20, 2023. Accessed May 4, 2023 <https://waymagazine.org/dry-fasting/>. (in Thai)
- Reyes, Hernán, Scott A. Allen, and George J. Annas. 2013 "Physicians and hunger strikes in prison: confrontation, manipulation, medicalization and medical ethics (part 1)". *World Medical Journal* 59(1), 27–36.
- Scanlan, Stephen J., Laurie Cooper Stoll and Kimberly J. Lumm. 2008. "Starving for change: The hunger strike and nonviolent action, 1906–2004". In *Research in social movements, conflicts and change*, Vol. 28. edited by Patrick Coy, 275-323. Leeds: Emerald Group Publishing Limited.
[https://doi.org/10.1016/S0163-786X\(08\)28010-9](https://doi.org/10.1016/S0163-786X(08)28010-9).
- Sharp, Gene. 1973. *The Politics of Nonviolent Action* (2 vols.). Boston: Porter Sargent Publisher.
- Sheth, Falguni A. 2016. Unruliness without Rioting: Hunger Strikes in Contemporary Politics. In *Active Intolerance*, edited by Zurn, P., Diltz, A, 123–40, New York: Palgrave Macmillan.
- Siméant, Johanna, and Christophe Traïni. 2016. *Bodies in Protest: Hunger Strikes and Angry Music*. Amsterdam University Press.
<http://www.jstor.org/stable/j.ctv8pzd8d>.
- Taylor, Peter. 1997. *Provos: The IRA & Sinn Féin*. Bloomsbury Publishing.
- Wee, Lionel. 2007. "The Hunger Strike as a Communicative Act: Intention without Responsibility." *Journal of Linguistic Anthropology* 17 (1): 61–76.
<http://www.jstor.org/stable/43104132>.
- Zahavi, Amotz and Zahavi, Avishag. 1997. *The Handicap Principle: A Missing Piece of Darwin's Puzzle*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/auk/117.1.269>.